

Praktična primjena „Protokola o postupanju

u slučaju nasilja u osnovnim školama
Srednjobosanskog kantona”

Praktična primjena

„Protokola o postupanju

u slučaju nasilja u osnovnim školama Srednjobosanskog kantona”

Projekat „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“

Publikacija je nastala kao rezultat rada članova Stručne grupe za Srednjobosanski kanton od septembra 2013. godine do aprila 2014. godine

Članovi Stručne grupe:

- prof. Zoran Matošević, Ministarstvo obrazovanja nauke, kulture i sporta SBK
- prof. Sulejman Ribo, Ministarstvo obrazovanja nauke, kulture i sporta SBK
- Anto Maros, direktor, OŠ „Novi Travnik“ Novi Travnik
- Dejanka Filipović, pedagogica, OŠ „Novi Travnik“ Novi Travnik
- Zijada Karalić, magistrica edukacijskih nauka, OŠ „Safvet-beg Bašagić“ Novi Travnik
- Amra Dizdarević, nastavnica razredne nastave, OŠ „Safvet-beg Bašagić“ Novi Travnik

Koordinator Stručne grupe:

Dipl. oec. Dijana Pejić, izvršna direktorica, Humanitarna organizacija *Genesis Project*, uz podršku UNICEF-a BiH i Švedske međunarodne agencije za razvoj i saradnju

Stručni konsultant:

doc. dr. Ivana Zečević, doktorica psiholoških nauka
Sandra Josović, dipl. politikologinja za novinarstvo i komunikacije, urednica publikacije

2014.

Ova publikacija je izrađena u okviru projekta „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ uz podršku UNICEF-a i Švedske međunarodne agencije za razvoj i saradnju. Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno stavove donatora.

SADRŽAJ

I. UVOD

II. OPIS PROJEKTA

III. TRENUTNO STANJE

1. Pravni okvir

2. Vršnjačko nasilje u školama BiH

2.1. Najčešći oblici nasilja

2.2. Komunikacija

IV. SITUACIONA ANALIZA

V. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1. Rezultati

2. Preporuke

VI. PREPORUKE ZA RAZVOJ ODRŽIVIH MEHANIZAMA UPRAVLJANJA I PRAĆENJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA KOJI BI OMOGUĆILI DJELOTVORNIJE PROGRAME PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

VII. PREPORUKE ZA UVOĐENJE IZMJENA I DOPUNA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA (KURIKULUMA) U SVRHU DJELOTVORNIJE PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

VIII. PREPORUKE ZA USPOSTAVLJANJE DJELOTVORNIJE SARADNJE RODITELJA I PROFESIONALACA U ŠKOLI U SVRHU DJELOTVORNIJEG PREVENIRANJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA UČENIKA

PRILOZI

IX. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

I.

UVOD

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
KANTON SREDIŠNJA BOSNA / SREDNJOBOSANSKI KANTON
TRAVNIK

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA,
ZNANOSTI, KULTURE I ŠPORTA
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA,
NAUKE, KULTURE I SPORTA

CENTRAL BOSNIA CANTON
MINISTRY OF EDUCATION,
SCIENCE, CULTURE AND SPORTS

Travnik, Stanična 43, tel./fax: 030/511-214, 518-675, fax: 518-451

E-mail: minobsbk@bih.net.ba

Travnik, 14. april 2014. godine

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona već godinama uspješno sarađuje sa Humanitarnom organizacijom *Genesis Project* iz Banje Luke na realizaciji brojnih projekata koji se provode u Srednjobosanskom kantonu.

Uzevši u obzir da su iskustva Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona sa *Genesis Projectom* veoma pozitivna, te da su se do sada više puta dokazali korisni rezultati provedenih projekata u praksi i ovaj put smo odlučili pružiti punu podršku projektu koji realizira ova organizacija, a koji se zove „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“.

Budući da je cilj ovog projekta jačanje učešća djece u prevenciji nasilja, smanjenje rizika od oružja, te osnaživanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta za upravljanje i praćenje programa prevencija nasilja i smanjenja rizika od oružja, Ministarstvo je prepoznalo značaj njegove realizacije u školama Srednjobosanskog kantona.

S tim u vezi, Ministarstvo je u okviru predviđenih, a potom i realiziranih aktivnosti, imenovalo članove Stručne grupe, i to:

- prof. Zoran Matošević, Ministarstvo obrazovanja;
- prof. Sulejman Ribo, Ministarstvo obrazovanja;
- Anto Maros, direktor, OŠ „Novi Travnik“ Novi Travnik;

- Dejanka Filipović, pedagogica, OŠ „Novi Travnik“ Novi Travnik;
- Zijada Karalić, magistrica edukacijskih nauka, OŠ „Safet-beg Bašagić“ Novi Travnik;
- Amra Dizdarević, nastavnica razredne nastave, OŠ „Safet-beg Bašagić“ Novi Travnik.

Stručna grupa je sastavljena od šest predstavnika, i to predstavnika nadležnog Ministarstva, te predstavnika osnovnih škola „Novi Travnik“ i „Safet-beg Bašagić“ iz Novog Travnika koje su uključene u projekat, a krajnji rezultat njihovog rada bila je analiza trenutne situacije kada je riječ o primjeni Protokola o postupanju u slučajevima nasilja nad i među djecom u osnovnim školama u Srednjobosanskom kantonu. Na temelju prikupljenih podataka predloženi su mehanizmi prevencije nasilja i osmišljene preporuke za buduću praksu.

Ministarstvo smatra da je projekat „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ prvi i neophodan korak ka stvaranju sigurnijeg okruženja za djecu Srednjobosanskog kantona, jer je omogućio uspostavljanje kvalitetne baze podataka o nivou i najčešćim oblicima međuvršnjačkog nasilja, a služiće kao temelj planiranja budućih školskih akcija usmjerenih na prevenciju međuvršnjačkog nasilja.

Usvajanjem „Protokola o postupanju u slučaju nasilja u osnovnim školama Srednjobosanskog kantona“ u decembru 2013. godine zakonski je regulirana obaveza škola da realiziraju preventivne programe i redovno prate i rade na prevenciji nasilja koje uključuje djecu, a ovaj projekat pruža neophodna tehnička znanja upravama škola o tome kako primjenjivati ovaj protokol u praksi.

Također je povećan nivo znanja i vještina o prevenciji nasilja kod školskog osoblja i učenika, kao i kapacitet osnovnih škola u odgovoru na nasilje putem definiranja uloga i odgovornosti svih ključnih aktera na nivou škole.

II.

OPIS PROJEKTA

Humanitarno-edukacijski projekat „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ u Bosni i Hercegovini se realizirao od 1. jula 2013. godine do 30. juna 2014. godine pod pokroviteljstvom UNICEF-a BiH i Švedske međunarodne agencije za razvoj i saradnju, a obuhvatio je 16 osnovnih škola u u sljedećim entitetima/kantonima/općinama:

Federacija BiH:

- a. Novi Travnik: dvije osnovne škole – Srednjobosanski kanton;
- b. Sanski Most: četiri osnovne škole – Unsko-sanski kanton;
- c. Velika Kladuša: četiri osnovne škole – Unsko-sanski kanton.

Republika Srpska:

- a. Kotor Varoš: dvije osnovne škole;
- b. Laktaši: dvije osnovne škole;
- c. Derventa: dvije osnovne škole.

U Srednjobosanskom kantonu projekat je realiziran u dvije osnovne škole, i to u Osnovnoj školi „Novi Travnik“ i Osnovnoj školi „Safvet-beg Bašagić“, uz odobrenje i podršku Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona.

Ovaj projekat imao je za cilj:

- Povećanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta usmjerenih na osmišljavanje, razvijanje i realiziranje programa i aktivnosti fokusiranih na prevenciju nasilja nad i među djecom i smanjenje rizika od oružja u okviru odabrane lokalne zajednice.
- Povećanje kapaciteta škole da odgovori na nasilje nad i među djecom definiranjem uloga i odgovornosti na nivou škole, definiranjem saradnje sa lokalnom zajednicom, te povećanjem tehničkog znanja i vještina školskog osoblja i djece.
- Razvijanje održivog mehanizma za upravljanje i praćenje prevencije nasilja nad i među djecom na nivou škole („Školska sigurnosna mreža“).
- Povećanje kapaciteta nadležnog Ministarstva u planiranju, upravljanju i provođenju programa i aktivnosti fokusiranih na prevenciju nasilja nad i među djecom i programa smanjenja rizika od oružja, u sklopu nastavnih planova i programa (kurikuluma).

Projektne aktivnosti provedene su na nivou općine Novi Travnik, na nivou dvije osnovne škole obuhvaćene projektom, te na nivou nadležnog Ministarstva.

Aktivnosti na nivou općine

Na nivou općine Novi Travnik provedeno je participativno akciono istraživanje (PAR) o prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja, a održan je i niz sastanaka sa predstavnicima općinskih vlasti i ostalim općinskim kapacitetima sposobnim da se bave pitanjima u vezi sa prevencijom nasilja i smanjenjem rizika od oružja. U PAR istraživanju o prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja učestvovali su adolescenti, uzrasta od 15 do 19 godina, prikupljene su sve potrebne informacije, a potom izrađeni akcioni planovi čiji je cilj podrška prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja.

Članovi PAR grupe učestvovali su i u petodnevnom treningu u okviru kojeg su pripremili, snimili i montirali jednodominutne dokumentarne filmove o nasilju i upotrebi oružja u njihovom okruženju.

Snimljene filmove, kao i akcione planove, mladi istraživači prezentirali su predstavnicima lokalne zajednice, a njihova implementacija je potom omogućena uz podršku postojećih općinskih kapaciteta sposobnih da se nose sa rizicima u vezi sa nasiljem, hladnim i vatrenim oružjem. U implementaciju akcionih planova kroz projekat je donirano 3000 KM po obuhvaćenoj općini, a akcioni planovi su finansijski podržani i od lokalnih zajednica.

Aktivnosti na nivou škole

Aktivnosti na nivou dvije obuhvaćene osnovne škole u općini Novi Travnik podrazumijevale su formiranje i održavanje „Školske sigurnosne mreže“ u okviru koje je realizirano istraživanje na nivou škola sa ciljem utvrđivanja nivoa nasilja i rizika od oružja.

Nakon što su identificirani najčešći oblici nasilja, nivoi senzibilnosti učenika, nastavnika, uprave škola i roditelja u odnosu na problem nasilja i rizika od oružja objavljen je i izvještaj sa rezultatima istraživanja. Rezultati istraživanja temelj su za osmišljavanje školskih pravila i vrijednosti, uloga i odgovornosti, te odgovora cijele škole na pojavu nasilja i smanjenje rizika od oružja.

Formirani su i školski koordinacioni timovi za prevenciju nasilja i smanjenje rizika od oružja, održani su treninzi za edukaciju nastavnika i roditelja, pilot treninzi vršnjačke medijacije, treninzi za nastavnike mentore, te radionice vršnjačke edukacije.

Na nivou škola definirana je uloga i odgovornost svih aktera u procesu podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja.

Uspostavljen je i sistem „Kutije povjerenja“ putem kojeg se u povjerenju mogu prijaviti slučajevi nasilja, te primiti adekvatni odgovori, kao i školske baze podataka o slučajevima nasilja među djecom i odgovorima na njih.

Aktivnosti na nivou Ministarstva

Na nivou Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona uspostavljena je Stručna grupa koja je sastavljena od šest članova, i to predstavnika nadležnog Ministarstva, te predstavnika (direktora i pedagoga) uključenih osnovnih škola. Stručna grupa analizirala je trenutnu situaciju kada je riječ o primjeni Protokola o postupanju u slučajevima nasilja nad i među djecom u osnovnim školama u Srednjobosanskom kantonu. Kako bi se omogućili djelotvorniji programi prevencije u sklopu nastavnih planova i programa (kurikuluma) predloženi su mehanizmi prevencije nasilja i osmišljene preporuke za buduću praksu u sklopu obuhvaćenih škola. Preporuke su predložene školama koje su obuhvaćene projektom. Kao jedna od glavnih i konkretnih preporuka osmišljeni su i seminari za predstavnike osnovnih škola, predstavnike općinskih centara za socijalni rad i predstavnike općinskih policijskih uprava sa ciljem afirmacije praktične primjene „Protokola o postupanju u slučaju nasilja u osnovnim školama Srednjobosanskog kantona”.

III.

TREKUTNO STANJE

1. Pravni okvir

Najvažniji međunarodni pravni izvor za zaštitu djece definiran je članom 19. Konvencije o pravima djeteta, čiji je potpisnik i Bosna i Hercegovina, a koji se odnosi na obavezu zemlje-potpisnice da poduzme odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne, obrazovne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja o njemu brine.

Pored Konvencije o pravima djeteta, BiH je prihvatila i ostale međunarodne instrumente kojima se utvrđuju međunarodni standardi za zaštitu djece od nasilja za neke od specifičnih oblika nasilja. Evropska unija i Vijeće Evrope u vezi s tim donijeli su više rezolucija i preporuka koje obavezuju države na stvaranje okruženja prilagođenog djeci.

U Strategiji za borbu protiv nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini 2012–2015, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH navode se i najvažniji zakonski i podzakonski propisi u vezi sa pravnim okvirima borbe protiv nasilja nad djecom.

Ocjena stepena usaglašenosti zakona u Bosni i Hercegovini, u cjelini gledano, veoma je pozitivna i u kontinuitetu se taj trend usaglašavanja bh. zakona nastavlja (zakoni iz perioda 2007–2010).

Kada govorimo o zakonima donesenim na nivou BiH i drugim strateškim dokumentima koji se odnose na prava i zaštitu djece, treba spomenuti najvažnije:

- Akcioni plan za djecu BiH 2010–2014;
- Zakon o zabrani diskriminacije BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 59/09);
- Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 16/03, 102/09 i 32/10 – Prečišćeni tekst);
- Okvirna politika unapređenja ranog rasta i razvoja djece u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 36/12).

U Federaciji BiH u proteklom periodu treba izdvojiti:

- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH („Službeni glasnik FBiH“, br. 22/05 i 51/06);
- Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. 35/05 i 41/05);
- Krivični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05 i 42/10);
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnica u krivičnom postupku („Službene novine FBiH“, broj 7/14).

Ipak, u BiH nema zakona koji su u vezi sa prevencijom nasilja nad djecom ili dijelova sektorskih zakona kojima se detaljnije uređuju pitanja prevencije, a nedostaje i sistem stručnog nadzora koji treba omogućiti podizanje standarda zaštite djece od nasilja, do kojeg može doći u okviru uspostavljenog sistema socijalne prevencije.

Na nivou Srednjobosanskog kantona, u decembru 2013. godine, usvojen je Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi kojim se reguliraju prava, obaveze i odgovornosti, kao i načini postupanja direktora škole, stručnih saradnika, nastavnika/profesora, razrednika, učenika, roditelja i ostalih zaposlenika škole u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, s ciljem zaštite učenika i svih zaposlenika.

Ovim protokolom utvrđuju se postupci za uspostavljanje reakcije cijele škole kako bi se djelovalo na sprečavanju, identificiranju, prijavljivanju i istraživanju svih slučajeva nasilja u obrazovnom sistemu u vrijeme održavanja odgojno-obrazovnog procesa u zgradi škole i njezinoj neposrednoj blizini; u vrijeme održavanja rekreativne nastave, ekskurzija, izleta i sličnih aktivnosti koje organizira škola.

Detaljni Protokol u kojem su također sadržani zakonski i podzakonski propisi možete pročitati u Prilogu ove publikacije.

2. Vršnjačko nasilje u školama BiH

Prema istraživanjima koja su provedena na teritoriji Bosne i Hercegovine u posljednjih nekoliko godina, kada je riječ o nasilju, situacija je daleko od idealne.

Prema istraživanju IN Fondacije objavljenom 2012. godine o iskustvima mladih u BiH u vezi sa različitim oblicima nasilja i trauma, od ukupnog broja ispitanika u uzorku (975) na pitanje da li imaju bilo kakva iskustva sa nasiljem odgovorilo je 74% (722) ispitanika i od tog broja 65% je imalo iskustvo

nasilja: jednom (8,2%), dva puta (18,8%), tri puta (19,7%), četiri puta (12,4%) i pet puta (5,7%). Nikakva iskustva sa nasiljem nije imalo 90 ispitanika ili 9,2%.

Traumatsko iskustvo izvan porodice imalo je 74% ispitanika, a traumatsko iskustvo u vezi sa porodičnim funkcioniranjem 55%, što znači da su neki ispitanici bili višestruko traumatizirani unutar i izvan porodice.

Ovi podaci ukazuju da je nasilje izvan porodice učestalije, što se najvjerojatnije odnosi na vršnjačko nasilje utoliko više što je riječ o adolescentima. Postoje podaci koji idu u prilog ovim rezultatima i objašnjavaju da su djeca koja imaju iskustvo sa jednim oblikom zlostavljanja podložnija i drugim oblicima nasilja, kako u porodici tako i izvan nje.

Postoji više različitih oblika nasilja koji se dešavaju među vršnjacima, a koje nalazimo u istraživanju objavljenom u „Situacionoj analizi o pravima djeteta u BiH”, koju su 2012. godine zajedno realizirale nevladine organizacije „Zdravo da ste” iz Banje Luke i „Naša djeca” iz Sarajeva.

2.1. Najčešći oblici nasilja

Prema „Situacionoj analizi o pravima djeteta u BiH”, najčešći oblici nasilja su: ismijavanje, vrijeđanje, nazivanje pogrđnim imenima, te ogovaranje i pričanje laži. Ove oblike nasilja iskusilo je bar jednom oko 45% učenika. Slikanje telefonom, mada to nisu željeli, iskusilo je oko 25% učenika. S obzirom na učestalost nasilja, treću grupu čine oni oblici nasilja koje je na svojoj koži osjetilo od 10% do 20% učenika, a to su: prijetnje i zastrašivanje, neželjeno dodirivanje, slanje drugima SMS ili e-mail poruka u kojima su ih ogovarali i slično. U četvrtoj grupi su oblici nasilja koje je iskusilo 10 i manje posto učenika, a to su: udaranje, zatvaranje, šutiranje, otimanje novca i stvari, prisiljavanje da čine nešto što nisu željeli, praćenje, upućivanje prijetećih pogleda, slanje prijetećih SMS ili e-mail poruka.

Nijedan oblik nasilja u posljednjem polugodištu u kojem je rađeno istraživanje nije iskusilo 30% učenika; dok je 52% učenika bar jednom doživjelo od jednog do tri različita oblika vršnjačkog nasilja, a 18% četiri i više.

Ako se promatra učestalo ponavljanje nekog od oblika nasilja (što se može okarakterizirati kao zlostavljanje), rezultati pokazuju da je 15% učenika izloženo jednom od oblika vršnjačkog nasilja više puta ili svakodnevno u polugodištu, a 13% učenika je bilo izloženo različitim oblicima nasilja (više od dva oblika) više puta ili svakodnevno u polugodištu. To bi značilo da je 28% učenika zlostavljano od svojih vršnjaka. Interesantno je i da su dječaci više od djevojčica navodili da su izloženi različitim oblicima vršnjačkog nasilja, izuzev ogovaranja i širenja laži, čemu su više izložene djevojčice.

Osnovci procjenjuju da su više nego srednjoškolci izloženi ismijavanju, vrijeđanju, nazivanju pogrdnim imenima, te dodirivanju na način koji nije prijatan.

Kada je riječ o nasilju od nastavnika/profesora, kako se navodi u „Situacionoj analizi o pravima djeteta u BiH”, istraživanje iz 2009. godine je pokazalo da u našim školama postoji fizičko nasilje (3,5% učenika je navelo da je fizičko kažnjavanje često, a 18,8% da se dešava ponekad) i verbalno nasilje nad učenicima (12,9% učenika je navelo da je verbalno nasilje često, a 39,8% da se dešava ponekad).

Dječaci više od djevojčica ističu fizičko kažnjavanje, te neopravdane zabrane, dok djevojčice više ističu nedovoljno razumijevanje potreba djece od nastavnika, odnosno profesora.

Za ostale oblike kršenja prava djeteta u školi nisu nađene razlike među djevojčicama i dječacima.

U istraživanju o dječijoj pornografiji i prostituciji manji broj ispitanika istakao je problem seksualnog uznemiravanja ili seksualnog odnosa nastavnika sa maloljetnicima. Međutim, ovaj problem svakako postoji.

2.2. Komunikacija

Rezultati istraživanja iz 2009. pokazuju da bi najveći broj učenika svoje probleme u školi podijelio sa majkom (65%) i prijateljima (54%). Oko polovine bi svoje probleme podijelilo sa ocem. Relativno mali broj učenika (18%) spreman bi bio podijeliti probleme koji su u vezi sa školom sa svojim nastavnicima/profesorima. Više dječaka (10%) nego djevojčica (4%) ne bi nikome rekli o svojim problemima. Djeca iz grada u odnosu na djecu sa sela, te djevojčice, u odnosu na dječake su nešto spremniji podijeliti svoje probleme iz škole sa prijateljima, ocem ili majkom.

Međutim, u istraživanju o temi komunikacije utvrđeno je da djeca roditeljima saopćavaju samo određene informacije, i to one pozitivne, jer ne žele raspravu sa roditeljima. Veoma rijetko pričaju o problemima koje imaju sa vršnjacima, nesporazumima sa nastavnicima ili lošim ocjenama: mišljenja su da je te probleme teško riješiti i da je najbolje, ukoliko se nađu u takvoj situaciji da primijene tehniku izbjegavanja, nikako suočavanja sa problemom ili osobom koja ih uznemirava.

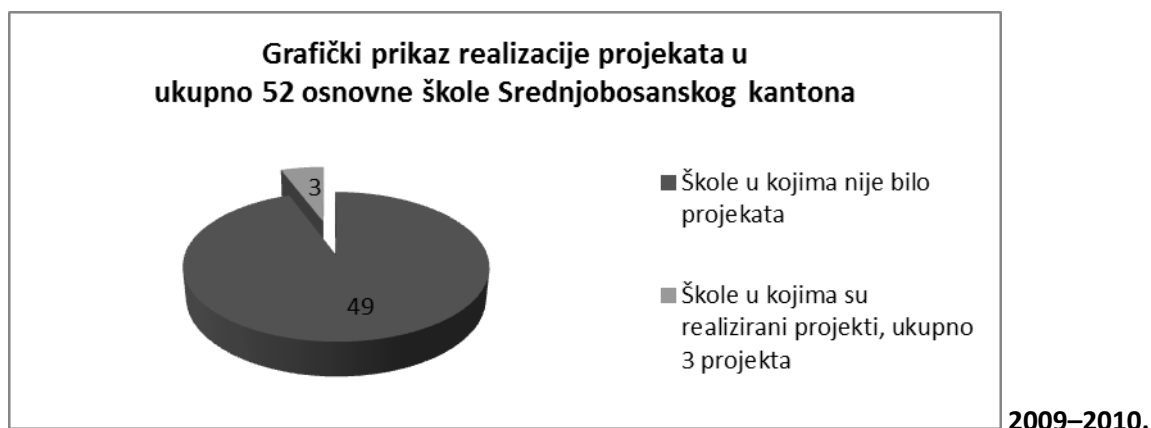
Prema istraživanjima iz 2011. i 2012. godine navedenim u analizi primjetno je da djeca nemaju povjerenja u stručne službe u školama, niti u nastavnike. Manji broj djece navodi da bi se samo za neke školske probleme obratio najčešće razredniku ili nekome od stručne službe: socijalnom radniku, pedagogu ili psihologu (tim redom). Svi ovi podaci koji su rezultati anonimnih anketa pokazuju da u školama Bosne i Hercegovine nasilja ima, ali da se o njemu nedovoljno govori, kao i da učenici nemaju povjerenja u škole kada je u pitanju ovaj problem. Dakle, neophodno je da se djeluje na polju prevencije na svim nivoima – od učenika, preko škole do roditelja.

III.

SITUACIONA ANALIZA U SREDNJOBOSANSKOM KANTONU

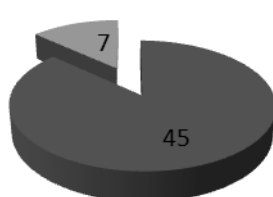
Stručna grupa Srednjobosanskog kantona na temelju upita poslanog svim osnovnim školama u ovom kantonu utvrdila je trenutnu situaciju u školama ovog kantona, kada je riječ o svim realiziranim projektima koji su imali za cilj prevenciju nasilja tokom posljednjih pet školskih godina.

Prema ovoj analizi, u 2009/2010. godini realizirana su **tri projekta u tri osnovne škole** Srednjobosanskog kantona koja su se bavila temom prevencije nasilja, a implementirani su kroz radionice i edukaciju. Jedan projekat samostalno je realizirala škola, dok su ostale realizirali i finansirali UNICEF BiH, *Save the children UK*, USAID i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH.

U 2010/2011. godini realizirano je **šest projekata u sedam osnovnih škola** Srednjobosanskog kantona. Projekti su se odnosili na stvaranje sigurnog okruženja, prevenciju nasilja i nenasilnu komunikaciju. Jedan od šest projekata kreirala je i izvodila škola samostalno, dok su ostalih pet realizirali i finansirali Humanitarna organizacija *Genesis Project*, UNICEF BiH, *Save the children UK*, centari za mentalno zdravlje u saradnji s kantonalnim ministarstvima, USAID, te njemačka fondacija SHL.

**Grafički prikaz realizacije projekata u
ukupno 52 osnovne škole Srednjobosanskog kontona**

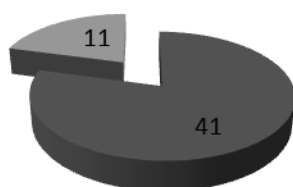

- Škole u kojima nije bilo projekata
- Škole u kojima je realizirano ukupno 6 projekata

2010–2011.

U 2011/2012. godini raste broj škola uključenih u projekte, pa imamo **11 škola u kojima se izvodi ukupno osam projekata**. Dva projekta su izvodile samostalno škole u okviru svojih aktivnosti, dok su ostale projekte realizirali i finansirali Humanitarna organizacija *Genesis Project*, UNICEF, njemačka fondacija SHL, *Save the children UK*, USAID, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, MUP SBK, centri za socijalni rad, Centar za obrazovne inicijative *Step by step*, Udruženje „Leptir“ i centri za mentalno zdravlje.

**Grafički prikaz realizacije projekata u
ukupno 52 osnovne škole Srednjobosanskog kantona**

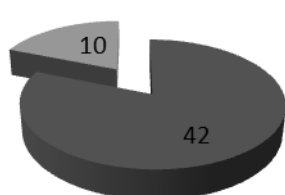

- Škole u kojima nije bilo projekata
- Škole u kojima je realizirano ukupno 8 projekata

2011–2012.

U 2012/2013. godini realizirano je ukupno **sedam projekata u deset osnovnih škola**. Svi projekti se odnose na prevenciju nasilja i na stvaranje sigurnog okruženja, a realizirani su i finansirani od *Genesis Projecta*, UNICEF-a BiH, njemačke fondacije SHL, *Save the children UK*, USAID-a, OSCE-a BiH i Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta SBK.

**Grafički prikaz realizacije projekata u
ukupno 52 osnovne škole Srednjobosanskog kantona**

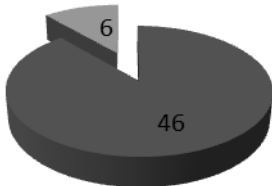
■ Škole u kojima nije bilo projekata

■ Škole u kojima je realizirano ukupno 7 projekata

2012–2013.

U 2013/2014. godini realizirano je ili se realizira **deset projekata u šest škola**. Jedan projekat je osmislila i realizira škola samostalno, dok su ostale realizirali i finansirali *Genesis Project*, UNICEF BiH, njemačka fondacija SHL, IN Fondacije, *Save the children UK*, centri za mentalno zdravlje, Crveni križ Jajce i MUP SBK.

**Grafički prikaz realizacije projekata u
ukupno 52 osnovne škole Srednjobosanskog kantona**

■ Škole u kojima nije bilo projekata

■ Škole u kojima je realizirano ili se realizira ukupno 10 projekata

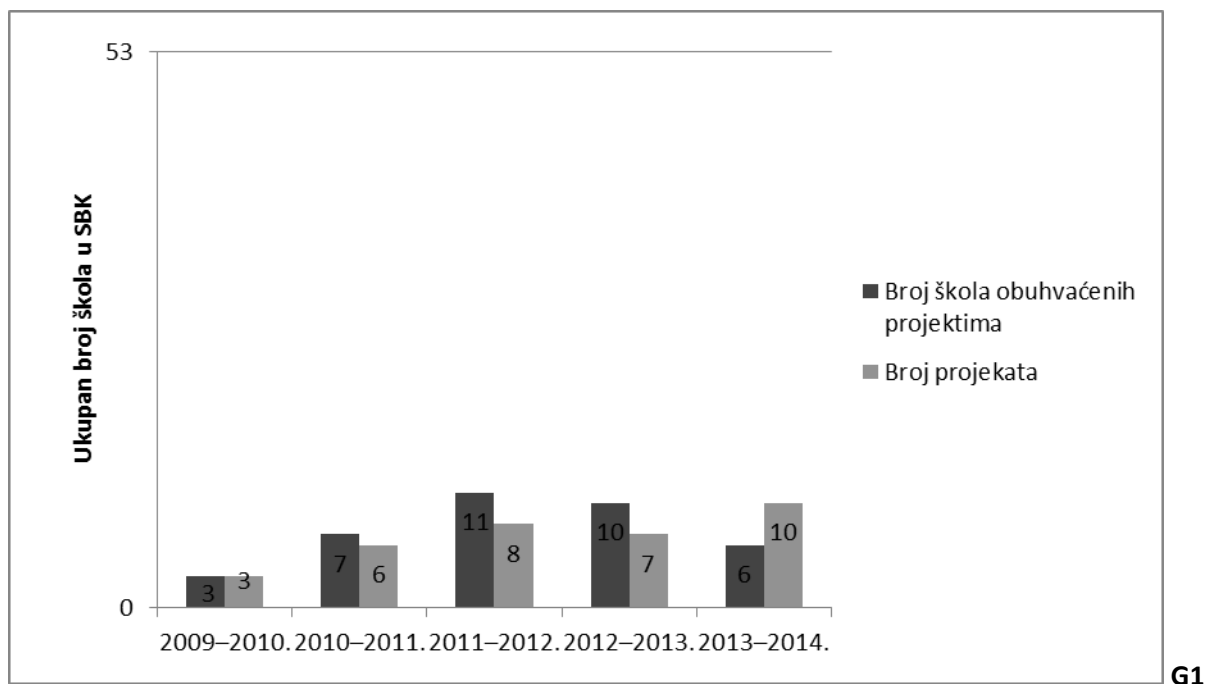
2013–2014.

S obzirom na to da u Srednjobosanskom kantonu rade 52 osnovne škole, jasno je da je **procenat škola obuhvaćenih projektima veoma mali**.

Navedeni podaci pokazuju da je u posljednjih pet godina najviše škola obuhvaćenih projektima bilo u 2011/2012. godini, kada je na projektima radilo 11 škola.

Ovaj podatak prilično je porazan u odnosu na potrebe, jer je riječ o tek pet posto škola Srednjobosanskog kantona. Činjenica je da čak 95 posto škola u ovom kantonu ne djeluje na polju prevencije, te da se u njima ne provode projekti koji imaju za cilj povećanje sigurnosti i bezbjednosti učenika, a istovremeno su podrška edukaciji, jer učesnicima pružaju neophodno neformalno obrazovanje.

Grafikon „Projekti u školama Srednjobosanskog kantona 2009–2014.”

Stoga će preporuke koje su donesene u okviru projekta „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja”, a koje su sastavni dio ove publikacije, u velikoj mjeri doprinijeti jačanju kapaciteta na polju prevencije i sve škole bi ih trebale primijeniti u budućoj praksi.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1. Rezultati

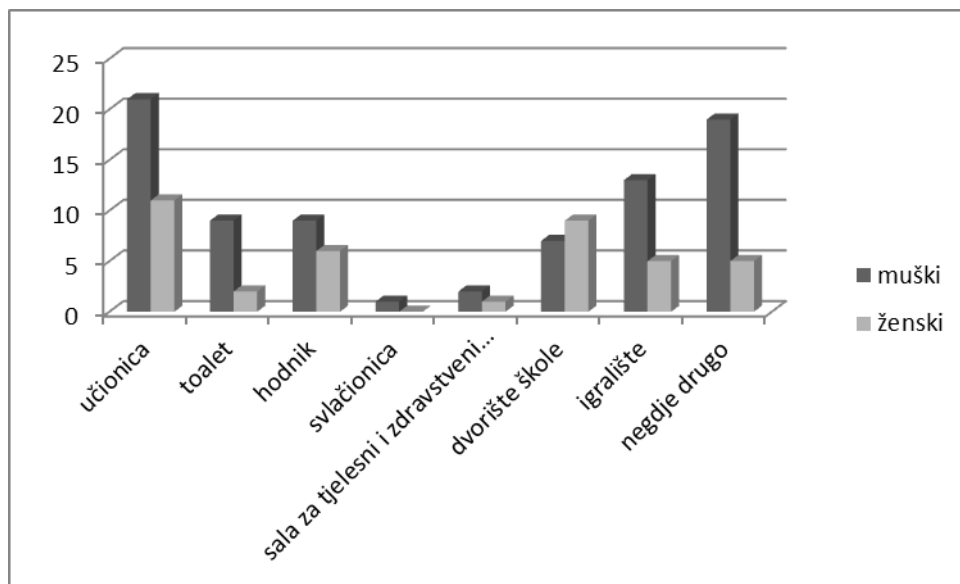
U okviru projekta „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja”, realizirano je istraživanje u dvije škole obuhvaćene projektom, i to: Osnovnoj školi „Safvet-beg Bašagić” i Osnovnoj školi „Novi Travnik”. Cilj istraživanja je bio da se ispituju nasilni oblici ponašanja učenika u školi, kao i njihovi uzroci i posljedice, onako kako ih učenici i nastavnici opažaju. Posebno nas je interesiralo da li se oružje koristi u svrhu nasilja. Pored ostaloga ispitivali smo i kako nastavnici opažaju svoju spremnost i osposobljenost da reagiraju u situacijama kada se nasilje desi i da li se učenici osjećaju sigurno u svojoj školi.

U OŠ „Safvet-beg Bašagić” u ispitivanju je učestvovalo 102 učenika, od toga 50 učenika nižih, 52 učenika viših razreda i 16 nastavnika, dok je u OŠ „Novi Travnik” u istraživanju učestvovalo 96 učenika, od toga 42 učenika nižih i 54 učenika viših razreda, te 16 nastavnika. Kao instrumenti u obje škole, korištena su tri upitnika: Upitnik za učenike nižih razreda, Upitnik za učenike viših razreda i Upitnik za nastavnike.

Dobiveni rezultati ukazuju na to da je nasilje među vršnjacima primjetno i da od nasilnih oblika ponašanja preovladavaju fizičko i verbalno nasilje, dok je socijalno nasilje manje prisutno. Dječaci su primijećeni kao nasilniji od djevojčica. Nastavnici su podijeljenog mišljenja kada su u pitanju njihove kompetencije. Jedna polovina smatra da su dovoljno kompetentni, dok druga polovina misli da im treba dodatnih edukacija. U OŠ „Safvet-beg Bašagić” učenici nasilje prijavljuju i nastavnicima i roditeljima, ali i svojim drugarima. Povjerenje i razumijevanje između učenika i nastavnika postoji, dok u OŠ „Novi Travnik”, kod učenika nižih razreda nije identificiran visok stepen povjerenja prema odraslim osobama u školi, terezultati pokazuju da često ne prijavljuju nasilje. Uzroke ovakvog ponašanja trebalo bi identificirati posebnim istraživanjem.

Učenici, prema dobivenim podacima, biraju i mjesto i vrijeme, kada odrasli nisu prisutni, da se nasilno ponašaju jedni prema drugima. Ovaj podatak je očekivan, jer nasilno ponašanje učenika pred očima odrasle osobe se i nije očekivalo, što znači da i danas nastavnici imaju autoritet nad učenicima, ali čim nisu prisutni, djeca koriste priliku da se jedni sa drugima obračunaju.

Frekvencije mjesta u OŠ „Safvet-beg Bašagić” na kojima se nasilje vrši promatrano od učenika koji trpe nasilje vidimo na Grafikonu 1:

Grafikon 1. Frekvencije mjesta na kojima se nasilje vrši u OŠ „Safvet-beg Bašagić”

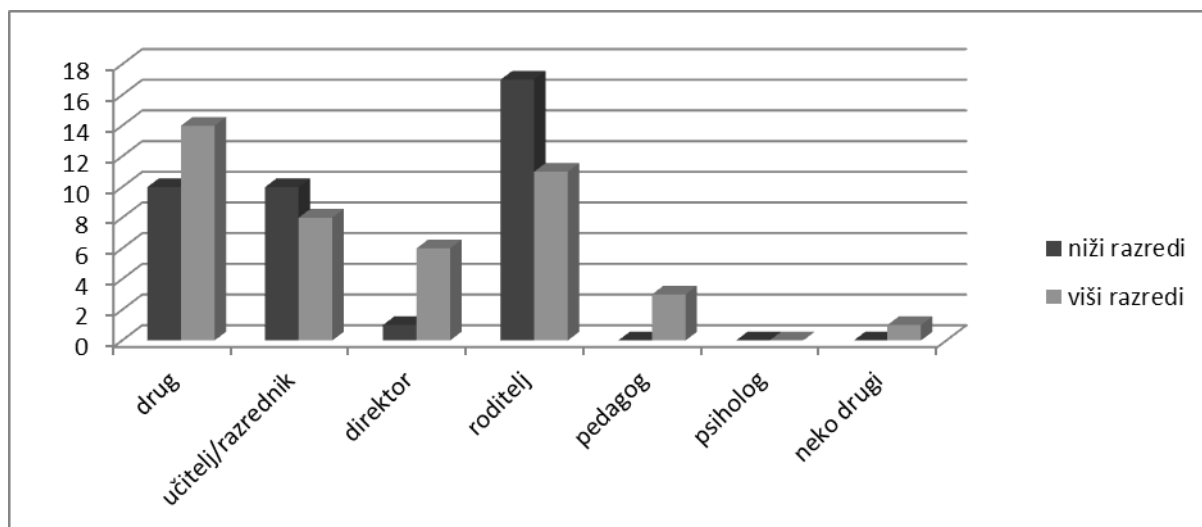
Rezultati na Grafikonu 1. pokazuju da se djeca najviše nasilno ponašaju u učionicama, zatim na igralištu, dvorištu, te u hodnicima i toaletu.

Također su rezultati, koji nisu prikazani u ovom grafikonu, pokazali da se nasilje dešava i izvan školskih prostorija, na putu do škole, i na putu kući, prije i poslije škole, tj. na svim onim mjestima gdje nisu prisutni njihovi nastavnici, kao ni druge odrasle osobe.

Kada su govorili o vlastitom nasilnom ponašanju, u obje škole učenici su istakli da su najčešće tri vrste ponašanja: udaranje, guranje i nazivanje pogrdnim imenima. Sa ovim oblicima nasilnog ponašanja složili su se i nastavnici.

Kada je riječ o prijavljivanju nasilja, učenici nižih razreda najviše povjerenja imaju u svoje roditelje, pa zatim u učitelje i drugare, dok je situacija kod učenika viših razreda nešto drukčija. Kod njih su drugari na prvom mjestu, pa roditelji i razrednici na listi osoba kojima prijavljuju nasilje.

Na Grafikonu 2. vidimo kako su na pitanje, kome prijavljuju nasilje, odgovorili učenici OŠ „Safvet-beg Bašagić”.

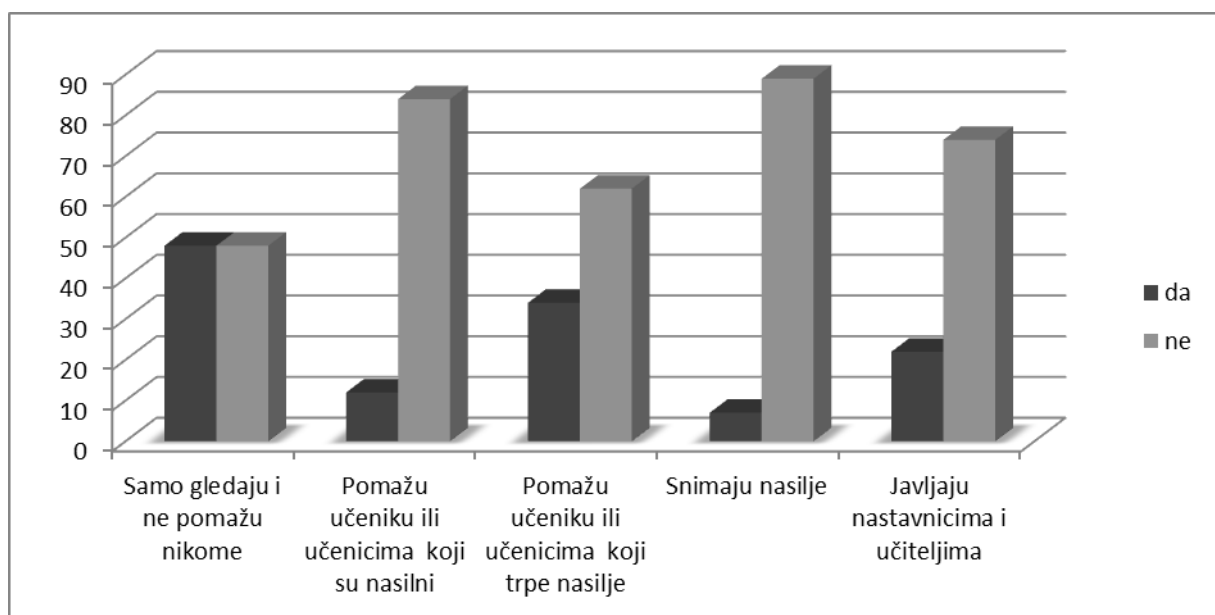
Grafikon 2. Kome učenici u OŠ „Safvet-beg Bašagić” prijavljuju nasilje

Na grafikonu se vidi da učenici nižih razreda najviše povjerenja imaju u svoje roditelje, pa zatim u učitelje i drugare, dok je situacija kod učenika viših razreda nešto drukčija.

Kod njih su drugari na prvom mjestu, pa roditelji i razrednici na listi osoba kojima prijavljuju nasilje.

Ovo su podaci koji su se i očekivali, jer mlađa djeca najviše povjerenja imaju u svoje roditelje, a zatim u učitelje i drugare, dok adolescenti više svojih intimnih podataka vole podijeliti sa svojim drugarima, a prema starijima (roditelji i nastavnici) imaju određen otpor, koji ne znači automatski i nepovjerenje.

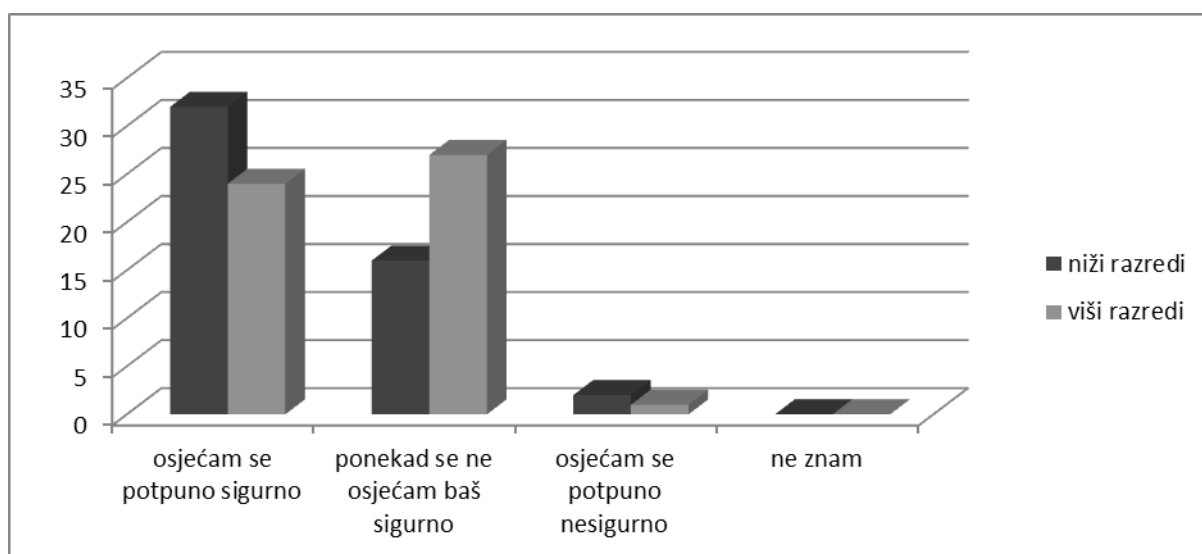
A šta rade učenici koji promatraju scene nasilja vidimo u narednom grafikonu, koji je prikaz odgovora učenika OŠ „Novi Travnik”.

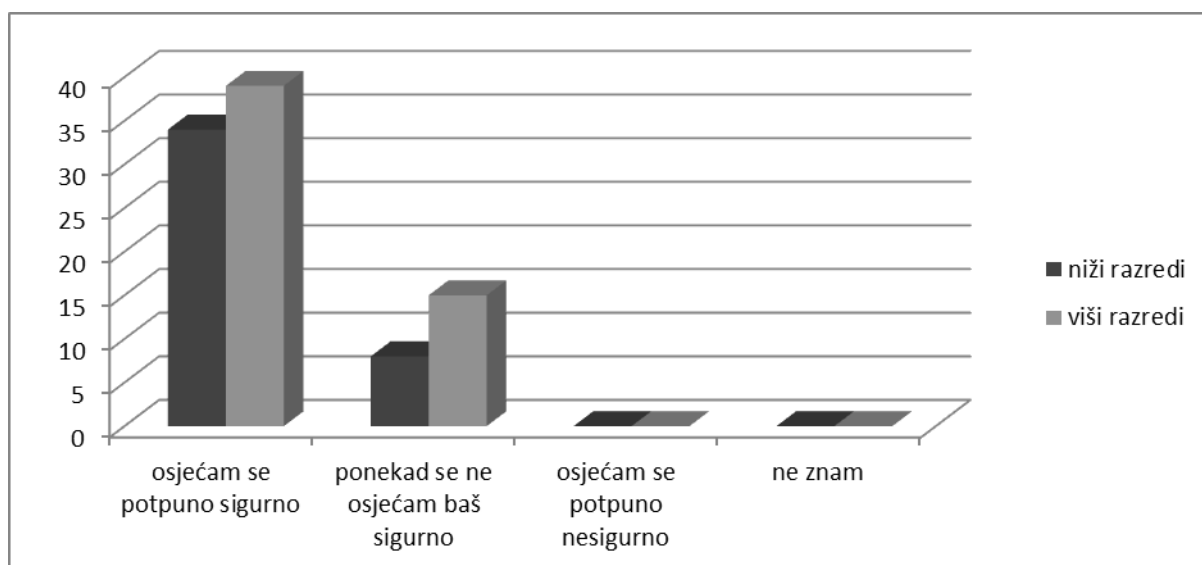
Grafikon 3. Reakcije učenika koji promatraju scene nasilja u OŠ „Novi Travnik”

Rezultati dobiveni na ovom grafikonu pokazuju da promatrači, u očima naših ispitanika reagiraju na različite načine i u tim reakcijama blago dominira njihova aktivnost, kao i reagiranje u smislu traženja pomoći kod starijih, odnosno nastavnika i pomaganje onima koji trpe nasilje u odnosu na pasivnost. Postavlja se pitanje zašto su promatrači procijenjeni kao pasivni i neko ko ne reagira, kada se nasilje dešava. Jedno od mogućih objašnjenja jeste i strah za sebe, odnosno strah od odmazde. Vjerojatno se boje da će osobe, koje su oni prijavili, nekada kasnije nasilno reagirati prema njima, kako bi im se osvetili za prijavu.

Koliko se u OŠ „Safvet-beg Bašagić” i OŠ „Novi Travnik” učenici osjećaju sigurno prikazano je na Grafikonu broj 3. i Grafikonu broj 3.1.

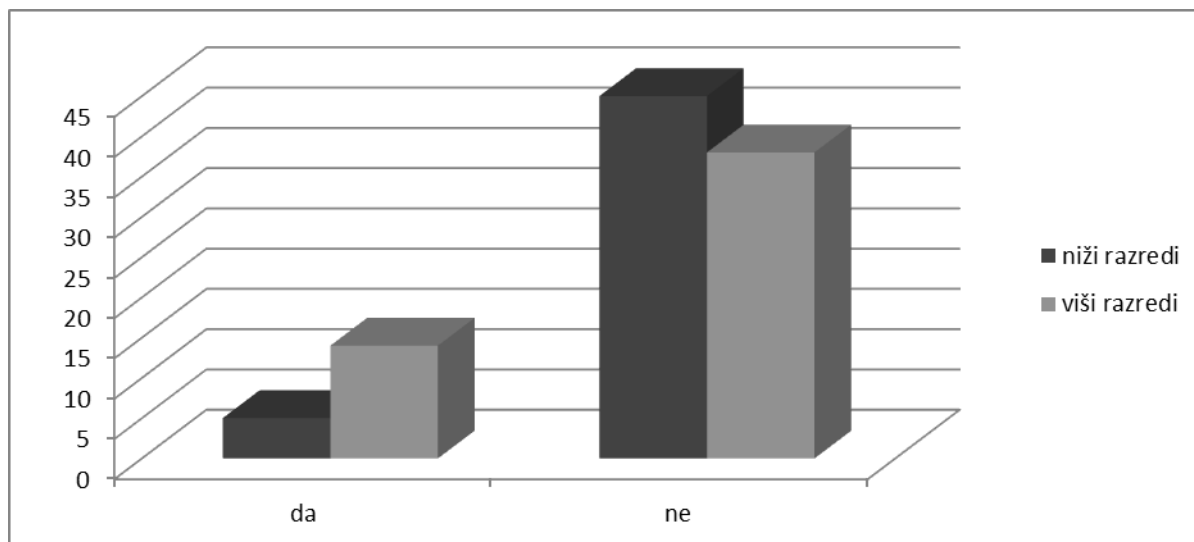
Grafikon 3. OŠ „Safvet-beg Bašagić” – Da li se učenici osjećaju sigurno u svom odjeljenju?

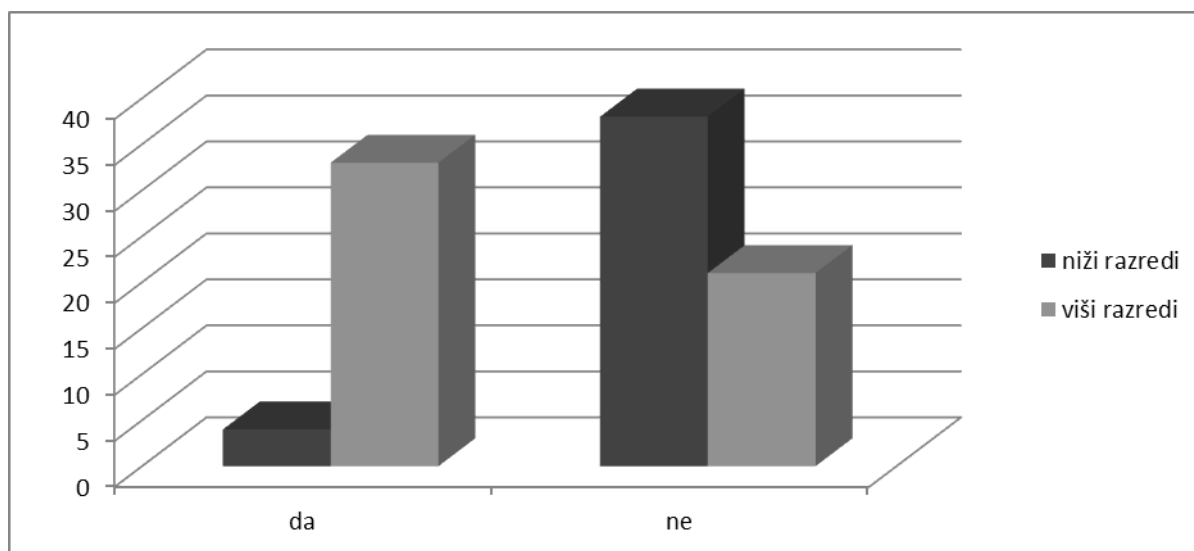
Grafikon broj 3.1. OŠ „Novi Travnik” – Da li se učenici osjećaju sigurno u svom odjeljenju?

Kao što se može i vidjeti sa grafikona, većina učenika u OŠ „Novi Travnik” i OŠ „Safvet-beg Bašagić” se osjeća potpuno sigurno u svojim odjeljenjima, što je vrlo značajan podatak, odnosno ukazuje na to da su nastavnici radili na izgradnji pozitivne odjeljenske atmosfere.

Kada je riječ o postojanju oružja u školama, učenici su dali odgovore koje vidimo na sljedećim grafikonima:

Grafikon broj 4. Procjena učenika nižih i viših razreda o postojanju oružja u OŠ „Safvet-beg Bašagić”

Grafikon broj 4. 1. Procjena učenika nižih i viših razreda o postojanju oružja u OŠ „Novi Travnik”

Rezultati na Grafikonu broj 4. pokazuju da je 19 učenika, od ukupno 102 ispitana u OŠ „Safvet-beg Bašagić” reklo da je u školi primijetilo neke učenike koji nose oružje. Rezultati na Grafikonu broj 4.1. pokazuju da je 37 učenika, od ukupno 96 ispitanih u OŠ „Novi Travnik” reklo da je u školi primijetilo neke učenike koji nose oružje. Učenici viših razreda obje škole više procjenjuju da je u školi određen

broj učenika koji sa sobom nose neki oblik oružja, nego učenici nižih razreda, što je bilo i očekivano. Kada smo ih pitali da li to oružje koriste u svrhu nasilja, pet ispitanika u OŠ „Safvet-beg Bašagić“, a osam u OŠ „Novi Travnik“ je reklo da učenici koji donesu oružje u školu, to oružje i koriste u svrhu nasilja. Iako je u upitniku navedeno šta se pod oružjem podrazumijeva, smatramo da je ovaj podatak potrebno detaljnije provjeriti na nivou škole, pa tek onda izvoditi zaključke. Vrlo je značajno da su većinom učenici nižih razreda prijavljivali ovu pojavu, nego učenici viših razreda, pa postoji opravdana sumnja u vjerodostojnost dobivenih podataka. Svakako podatak ne treba ignorirati.

2. Preporuke

Nakon što smo predstavili ove rezultate, u svrhu prevencije međuvršnjačkog nasilja i smanjenja rizika od oružja, dajemo sljedeće preporuke:

1. Nastavnicima je potrebno omogućiti dodatne edukacije, kako bi bili u stanju da u svojim školama kontinuirano rade na jačanju kapaciteta svakog djeteta, izgradnji njegove osobnosti u okviru časova odjeljske zajednice. Ovdje je važno naglasiti da bi bilo dobro, prilagođavajući se uzrastu učenika, od prvog razreda, govoriti o nasilnim oblicima ponašanja i njihovim uzrocima i posljedicama, ali i jačati kapacitete nastavnika da na djelotvorniji način rješavaju probleme nasilnog ponašanja, onda kada se ono desi.
2. S obzirom na mjesto i vrijeme kada se nasilje najčešće dešava, savjetujemo da se unutar škola izvrši reorganizacija dežurstva (povećati broj dežurnih nastavnika), kako bi mogli biti prisutni za vrijeme malih i velikih odmora na mjestima na kojima se najčešće dešava nasilno ponašanje. Ovom mjerom bi se moglo smanjiti nasilno ponašanje učenika u okviru škole i školskog dvorišta, te usmjeriti učenike da slobodno vrijeme u školi iskoriste za adekvatan odmor i pripremu za naredne časove.
3. Kako bi se povećao broj učenika koji prijavljuju nasilje, bilo bi dobro poduzeti sljedeće aktivnosti:
 - Organizirati, na nivou škole, mogućnost anonimnog prijavljivanja nasilja, bez insistiranja na otkrivanju identiteta učenika koji je podnio anonimnu prijavu.
 - Koristiti časove odjeljske zajednice kao vrijeme u okviru kojeg se sa učenicima razgovara o njihovom nasilnom ponašanju, te ukazuje na uzroke i posljedice takvog ponašanja. Veoma je važno da, ukoliko želimo kazniti nečije nasilno ponašanje, prvo ispitamo uzroke tog ponašanja, a onda ukažemo na njegove posljedice. Kada se nakon

nečijeg nasilnog ponašanja isključivo reagira kažnjavanjem počinioca, onda se dešava da djeca sve manje prijavljuju nasilje, jer se boje osвете onih koje se kažnjava.

- Preporučuje se nastavnom osoblju, stručnim službama i drugim zaposlenim u školi da kroz nastavne i vannastavne aktivnosti rade na izgradnji povjerenja sa svojim učenicima.
4. Koristiti Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi za Srednjobosanski kanton kao dokument kojima se uređuje djelovanje, kako unutar škole, tako i izvan nje, te saradnja sa drugim institucijama, kada se desi slučaj nasilja u školi.
 5. Kako bi se Protokol koristio što djelotvornije, neophodno je izvršiti njegovu promociju i u okviru nje, upoznati profesionalce iz škola o samom Protokolu, njegovom pretećem dokumentu (evidentnom listu) i načinu njegovog popunjavanja, kao i o oblicima nasilnog ponašanja, kako bi se evidencija vodila što preciznije, a reagiranje u slučajevim nasilja bilo djelotvornije.
 6. Koristiti podatke koji se iz evidentnog lista, na nivou jedne školske godine, dobivaju od svih škola, za izradu strategija preventivnog djelovanja u školama i akcionih planova, kako na nivou države, tako i na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou.
 7. Na temelju pozitivnih primjera iz prakse pojedinih osnovnih i srednjih škola, savjetujemo uvođenje vršnjačke medijacije, u okviru medijacijskih klubova u školama, koja bi učenike i nastavnike učila djelotvornoj komunikaciji i nenasilnom rješavanju sukoba. Jedna od osnovnih funkcija ovih klubova jeste promocija neutralnog posredovanja u rješavanju sukoba.
 8. Preporučujemo saradnju sa nevladinim organizacijama koje nude adekvatne i kvalitetne programe odobrene od nadležnog Ministarstva, a koji imaju za cilj prevenciju nasilja i smanjenje rizika od oružja. Programi nevladinih organizacija treba da se uklape u školski raspored aktivnosti, te da kroz nastavne (časove odjeljske zajednice) i vannastavne aktivnosti ponude školama različite, kreativne i inovativne sadržaje o ovoj temi.

VI.

PREPORUKE OSNOVNIM ŠKOLAMA ZA RAZVOJ ODRŽIVIH MEHANIZAMA UPRAVLJANJA I PRAĆENJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA KOJI BI OMOGUĆILI DJELOTVORNIJE PROGRAME PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

Stručna grupa, formirana na nivou Srednjobosanskog kantona predlaže sljedeće mehanizme koji će osnovnim školama na teritoriji Srednjobosanskog kantona Bosne pomoći da djelotvornije realiziraju programe prevencije nasilja u školama:

EVIDENCIJA

1. Upoznavanje svih osnovnih škola sa usvojenim Protokolom o postupanju u slučaju nasilja, koje uključuje djecu, potpisanim između Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, Ministarstva zdravstva i socijalne politike i Ministarstva unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona.
2. Distribucija Protokola (3–5 kopija) svim osnovnim školama koje djeluju na teritoriji Srednjobosanskog kantona. Razviti hologram koji slikovito prikazuje suštinu Protokola.
3. Održavanje konsultativnih sastanaka potpisnika Protokola u cilju analize ostvarenih rezultata i planiranja novih aktivnosti, posebno na planu prevencije nasilja koje uključuje djecu.
4. Kako se Protokolom predviđa evidentiranje slučajeva nasilja, u svrhu djelotvornijeg praćenja efekata preventivnih programa, savjetujemo da se izvrše određene izmjene i dopune evidentnog lista prijava slučajeva nasilja. One bi se sastojale u proširenju evidentnog lista za podatke koji se odnose na žrtvu nasilja. Pošto svrha ovog evidentnog lista treba biti, ne samo praćenje nasiljnih oblika ponašanja kod učenika, nego i izrada akcionih planova i strategija prevencija nasilja, neophodno je da ovaj dokument sadrži podatke o svim akterima nasilja.
5. Upoznavati školu sa njenim obavezama sa načinom popunjavanja evidentnog lista prijava slučajeva nasilja koje uključuje djecu, putem kojeg će škole biti dužne nadležnom Ministarstvu dostavljati izvještaje o slučajevima nasilja nad i među djecom.

KOORDINACIJA

1. Održavanje konsultativnih sastanaka potpisnika Protokola u cilju analize ostvarenih rezultata i planiranja novih aktivnosti, naročito na planu prevencije nasilja koje uključuje djecu.

2. Formiranje i održavanje školskih koordinacionih timova za prevenciju nasilja koje uključuje djecu i smanjenje rizika od oružja. Školski koordinacioni timovi trebaju biti formirani od: predstavnika uprave škole (direktor, pedagog), nastavnika, predstavnika Vijeća roditelja, Vijeća učenika, i to po preporuci Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona.
3. Školski koordinacioni tim treba, na nivou svoje osnovne škole, jasno definirati uloge i odgovornosti svakog aktera u školi, koje se tiču prevencije, edukacije, reakcije, tj. odgovora na nasilje i praćenje slučajeva nasilja nad i među djecom i nasilja uzrokovano upotrebom oružja.

EDUKACIJA I PREVENCIJA

1. Preporuka Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona za angažiranje većeg broja stručnjaka (psihologa, socijalnih radnika, edukatora-rehabilitatora) u osnovnim školama.
2. Školski koordinacioni timovi trebaju inicirati i podržavati programe preventivnog stručnog rada s učenicima rizičnog ponašanja i njihovim porodicama, u saradnji s centrima za socijalni rad, centrima za mentalno zdravlje i ostalim subjektima zaštite.
3. Preporuka Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona je da se izvrše izmjene i dopune godišnjih programa rada osnovnih škola, koji bi od školske 2014/15. godine obavezno morali sadržavati programe prevencije nasilja koje uključuje djecu.
4. Tokom školske godine, odlukom Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona škole su obavezne organizirati edukaciju nastavnika i roditelja o temi „Prevencija nasilja koje uključuje djecu i smanjenje rizika od oružja“ i drugim srodnim temama.
5. Edukacija učenika usmjerena na prevenciju vršnjačkog nasilja ne bi trebala biti periodična, već stalna. Pod ovim podrazumijevamo da je potrebno:
 - obratiti pažnju na kvalitet komunikacije koji vlada u školi, na relaciji odrasli – dijete,
 - zadovoljenje potreba i interesa učenika u školi (omogućiti učenicima da nastavnim i vannastavnim aktivnostima razvijaju svoju osobnost, svoje potencijale).
6. Radi širenja ideja mirnog rješavanja sukoba, prevencije konflikta itd. poželjno je organiziranje i održavanje radionica vršnjačke edukacije i formiranje grupa vršnjačkih

edukatora koji bi dalje, svojim vršnjacima, prenosili znanje i vještine mirnog rješavanja sukoba.

7. Uspostavljanje sistema „Kutije povjerenja“, putem kojeg se, u povjerenju, mogu prijaviti slučajevi nasilja, te primiti adekvatni odgovori. Kutiju povjerenja pregledat će predstavnici učenika u koordinacionom timu ili predstavnik Vijeća učenika koji će odmah obavijestiti koordinatora.
8. Uz podršku Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, uspostavljanje i održavanje školske baze podataka o slučajevima nasilja među djecom i odgovorima na njih.
9. Uvođenje redovnih sastanaka na nivou Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, na kojima bi se utvrdilo stanje i potrebe, te isplanirale buduće aktivnosti. Naročito je potrebno naglasiti da podatke sa evidentnih listova, koje će škole slati za svaku školsku godinu, treba koristiti u svrhu razvijanja akcionih planova i strategija, kako na lokalnom, tako i na kantonalnom nivou.
10. Uvođenje procesa vršnjačke medijacije, kao jednog od načina razrješavanja konflikata između učenika. Osnivanjem medijacijskih klubova, škole bi dobile mjesta na kojima bi učenici medijatori, uz pomoć stručnih odraslih ljudi (nastavnika ili stručnih saradnika škole) pomagali svojim vršnjacima u razrješavanju konfliktnih situacija i na taj način prevenirali dalje nasilje u školi.
11. Iniciranje i podržavanje tema i tematskih emisija u sredstvima javnog komuniciranja o prevenciji nasilnih oblika ponašanja, nenasilnom rješavanju sukoba, toleranciji, prihvatanju različitosti i značaju poštivanja ljudskih, a posebno dječijih prava.

SARADNJA

1. Obavezna međusobna stalna saradnja svih subjekata zaštite koji su predviđeni Protokolom i to od lokalnog do kantonalnog nivoa. To podrazumijeva mogućnost donošenja protokola na nivou lokalne zajednice koji bi potpisali subjekti zaštite predviđeni Protokolom (škole, policijske stanice, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, pa i nevladine organizacije koje se bave pitanjem nasilja nad djecom). Na taj način bi se djelovalo na razvijanje specifičnih modela prevencije u određenim lokalnim zajednicama prema njihovim potrebama.

VII.

PREPORUKE ZA UVOĐENJE IZMJENA I DOPUNA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA (KURIKULUMA) U SVRHU DJELOTVORNIJE PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

Stručna grupa, formirana na nivou Srednjobosanskog kantona, predlaže sljedeće preporuke koje će osnovnim školama na teritoriji Srednjobosanskog kantona pomoći da djelotvornije rade na prevenciji nasilja u školama:

1. Prilagođavanje nastavnog plana i programa (kurikuluma) s ciljem smanjenja obima gradiva i jačanja odgojne uloge škole. U tom kontekstu se podrazumijeva odgojno djelovanje nastavnika na svim časovima, a ne samo na časovima odjeljske zajednice (model „svi smo pedagozi”). Ova preporuka ne implicira nužno jačanje odgojne uloge škole, jer nam niko ne garantira da će nastavnici biti bolji pedagozi ako im se smanji obim gradiva koji trebaju realizirati sa djecom. Ali, ako se ova preporuka pravilno shvati, sigurno može doprinijeti jačanju odgojne uloge škole, jer će nastavnici imati više vremena za ovaj segment rada. U RS je pokrenuta reforma koja bi trebala uticati i na korekcije nastavnog plana i programa (kurikuluma), a mi predlažemo da se aktivno uključe međunarodne i domaće nevladine organizacije i da se pokrene inicijativa slične reforme u FBiH.
2. Ozbiljniji pristup u realiziranju časova odjeljske zajednice u okviru kojih će se, između ostalog, djeca educirati o pojavi i načinima prevazilaženja problema vršnjačkog nasilja. Za ove potrebe bilo bi dobro kreirati vodič za nastavnike kako bi, s obzirom na različita stručna usmjerenja, mogli što kvalitetnije realizirati ove časove. Vodič treba ozvaničiti u školama. Također, treba se pozabaviti praćenjem i realizacijom časova odjeljske zajednice. Treba intenzivnije raditi na educiranju djece o toleranciji, uvažavanju, nenasilnoj komunikaciji, a ne svesti rad samo na suhoparne činjenice o pojavama nasilja.
3. Program rada odjeljske zajednice potrebno je isplanirati u vidu tema, koje bi pratile razvoj učenika od prvog do devetog razreda osnovne škole, ili preciznije rečeno, potrebna je dopuna o temama u vezi sa nasiljem.
4. Teme bi se trebale odnositi na cjelokupan razvoj djeteta, koji podrazumijeva fizički, kognitivni i socijalni (emocionalni, moralni) razvoj, kako bi se ona adekvatno usmjeravala i na taj način bi izostajali neadekvatni oblici ponašanja, koji vode ka nasilnom ponašanju.

5. Program rada odjeljske zajednice bi trebao biti dovoljno fleksibilan, kako bi se mogao prilagođavati potrebama jedne odjeljske zajednice, ali isto tako i potrebama jedne škole, lokalne zajednice i šireg područja (kantona, entiteta). Pod ovim se misli na uvođenje posebnih tema, koje su neophodne za svaku od navedenih kategorija. Omogućiti učenicima učestvovanje u kreiranju i izvođenju časova odjeljske zajednice o temi promoviranja pozitivnih vrijednosti, afirmacije ljudskih prava, tolerancije, nenasilja i drugih sadržaja po njihovom izboru. Također, omogućiti učenicima učestvovanje u kreiranju emisija sa navedenim sadržajima na lokalnim radio i TV stanicama.
6. Časovi odjeljske zajednice bi se trebali izvoditi najviše u obliku interaktivnog rada, ali isto tako bi trebalo učenicima omogućiti i gostovanje profesionalaca iz određenih oblasti (ljekara, inženjera, pravnika, policajaca, sudija itd.), koji bi adekvatnije i djelotvornije mogli prenijeti svoja znanja i iskustva na učenike, nego prosvjetni radnici. Pozivanje i uključivanje poznatih, uglednih sportaša, pjevača, glumaca, umjetnika i drugih priznatih javnih osoba da javnim obraćanjem djeci i mladima osude nasilje među djecom. Također bi bilo vrlo korisno da poznati i ugledni pojedinci (sportisti, pjevači, druge poznate i priznate javne osobe) posjete školu, prisustvuju nekim javnim manifestacijama i osude nasilje među djecom i nasilje kao pojavu uopće.
7. Izrada i distribucija pisanih i drugih materijala koji se odnose na sprečavanje nasilja, te poticanje nenasilnog rješavanja problema među djecom (aktivnost Vijeća učenika, odjeljskih zajednica i određenih sekcija u školi). Materijal bi bio namijenjen djeci, nastavnicima i roditeljima i drugima koji su direktno ili indirektno u vezi sa djecom i mladima. Ovdje se očekuje od stručnih službi škole da prate koliko nastavnici primjenjuju materijale koje su dobili na časovima odjeljske zajednice, koji se odnose na sprečavanje nasilja, te podsticanje nenasilnog rješavanja problema.
8. U godišnji plan i program rada vannastavnih aktivnosti, planirati obilježavanje značajnih datuma koji potiču razumijevanje među ljudima, mir, toleranciju i sl. (Dan mira, Dan tolerancije, Dan dječijih prava i dr.) Također, planirati organiziranje što većeg broja vanškolskih aktivnosti, kao što su: sportska takmičenja, kulturne i umjetničke radionice, s ciljem afirmacije pozitivnih vrijednosti, kao što su razvijanje prijateljstva, druženja i zajedništva, te pozitivne socijalne afirmacije. U tu svrhu uspostaviti takmičenja škola na lokalnom, regionalnom i državnom nivou u pojedinačnim i timskim sportovima, umjetničkom stvaralaštvu i slično, osigurati primjerene poticajne nagrade, te praćenje postignutih rezultata u medijima.
9. Edukativne radionice i seminari za roditelje, djecu, nastavnike i stručne saradnike.

VIII.

PREPORUKE OSNOVNIM ŠKOLAMA ZA USPOSTAVLJANJE DJELOTVORNIJE SARADNJE RODITELJA I PROFESIONALACA U ŠKOLI U SVRHU DJELOTVORNIJEG PREVENIRANJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA UČENIKA

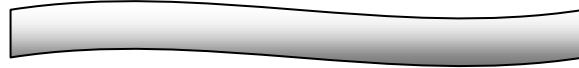
Stručna grupa, formirana na nivou Srednjobosanskog kantona, predlaže sljedeće preporuke koje će osnovnim školama na teritoriji Srednjobosanskog kantona pomoći da djelotvornije rade na prevenciji nasilja u školama:

- Edukacija roditelja o tome šta je nasilje.
- Edukacija roditelje o tome šta nije nasilje.
- Edukacija roditelja o tome koje sve vrste nasilja postoje.
- Podučavanje roditelja o tome kako će prepoznati da li je njihovo dijete žrtva nasilja.
- Edukacija roditelja o tome kako će prepoznati nasilne oblike ponašanja kod svoga djeteta.
- Razvijanje partnerstva sa roditeljima i drugim članovima porodice na temeljima povjerenja i poštivanja, prihvatanje njihove pomoći, talenta, znanja i ideja.
- Organiziranje proslava, sastanaka i radionica na kojima će se roditelji međusobno bolje upoznati.
- Uključivanje roditelja u planiranje, odabir i realizaciju tema za roditeljske sastanke.
- Upoznavanje roditelja sa pravilima ponašanja u učionici i kućnim redom škole.
- Stvaranje atmosfere u kojoj roditelji postavljaju pitanja i dobivaju odgovore na njih.
- Na različite načine izvještavanje roditelja o događajima u školi i učionici (putujuća sveska, pisma, oglasna tabla itd.).
- Omogućavanje roditeljima prisustvovanje vannastavnim aktivnostima i časovima odjeljske zajednice.
- Redovno izvještavanje roditelja o temama koje će se realizirati na časovima odjeljske zajednice i davanje praktičnih prijedloga o tome kako oni mogu pomoći.
- Uključivanje roditelja u različite akcije koje će omogućiti da školsko okruženje bude sigurnije i humanije.
- Omogućavanje roditeljima da upoznaju školske drugove svoje djece.
- Omogućavanje roditeljima da upoznaju djecu sa kojima njihova djeca imaju nesporazume u školi i njihove roditelje.

- Pokretanje i podržavanje realizacije časopisa i biltena za roditelje u kojima bi se našle informacije o suzbijanju nasilja nad i među djecom.
- Pomoć roditeljima u osmišljavanju različitih oblika uzajamne pomoći prilikom dovođenja i odvođenja djece na redovnu nastavu i vanastavne aktivnosti. (Na primjer, ako više djece stanuje u blizini da jedan roditelj dovodi u školu troje-četvero djece, drugi ih odvodi iz škole i da se smjenjuju u skladu sa svojim mogućnostima i obavezama.)
- Ohrabrivanje djece i roditelja da budu otvoreni jedni prema drugima i da prijave svoje probleme.
- Modeliranje i podučavanje i djece i roditelja vještinama komunikacije, vještinama postavljanja pitanja i podsticanje dijaloga između djece i roditelja.
- Potraživanje povratnih informacija od roditelja naročito ako su one u vezi sa zabrinutosti škole za sigurnost njihove djece.
- Uključivanje roditelja u evaluaciju rada škole sa posebnim akcentom na sigurnost djece.
- Upoznavanje roditelja sa relevantnim zakonodavnim regulativama i protokolima koji se odnose na zaštitu djece od nasilja, nasilnike, te pomoć i jednima i drugima.
- Omogućiti roditeljima učestvovanje u planiranju i realiziranju vannastavnih aktivnosti škole.

PRILLOZI

BOSNA I HERCEGOVINA

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

KANTON SREDIŠNJA BOSNA / SREDNJOBOSANSKI KANTON

TRAVNIK

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA,
ZNANOSTI, KULTURE I ŠPORTA
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA

CENTRAL BOSNIA CANTON
MINISTRY OF EDUCATION,

Travnik, Stanična 43, tel./fax: 030/511-214, 518-675, fax: 518-451

E-mail: minobsbk@bih.net.ba

PROTOKOL

O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

Sadržaj:

I. Zakonski okvir

II. Protokol o postupanju

Opće odredbe

Definiranje termina sukob

Definiranje termina nasilje

Pojavni oblici nasilja

Nivoi nasilja

Odgovorne osobe u školi

Obilježja sigurne i humane škole

Završne odredbe

III. Obrasci

IV. Literatura

ZAKONSKI OKVIR

- UN Konvencija o pravima djeteta;
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju („Službeni glasnik BiH“, 18/03);
- Zakon o osnovnom školstvu („Službene novine KSB“, br. 11/01, 11/04, 17/04);
- Zakon o srednjem školstvu („Službene novine KSB“, br. 11/01, 11/04, 17/04);
- Zakon o kaznenom postupku¹ Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09);
- Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04 i 18/05);
- Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007. – 2010.². Strategija protiv maloljetničkog prijestupništva u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 14/08);
- Rezolucija o sprečavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima („Službene novine FBiH“, broj 10/08).

Obaveza iz člana 19. Konvencije o pravima djeteta glasi:

„Države-potpisnice poduzet će sve potrebne zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok o njemu brine roditelj, zakonski startelj ili bilo koja druga osoba kojoj je povjerena briga o djetetu.”

¹ Nacrt Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku je trenutno u parlamentarnoj proceduri – Federacija BiH.

² Nacrt nove strategije je trenutno u proceduri razmatranja i usvajanja u Parlamentarnoj skupštini BiH.

PROTOKOL

O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

Član 1.

Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u školi (u daljnjem tekstu: Protokol) reguliraju se prava, obaveze i odgovornosti, kao i načini postupanja direktora škole, stručnih saradnika, nastavnika/profesora, razrednika, učenika, roditelja i ostalih zaposlenika škole u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, sa ciljem zaštite učenika i svih zaposlenika.

Član 2.

Ovim protokolom utvrđuju se postupci za uspostavljanje reakcije cijele škole kako bi se djelovalo na sprečavanje, identificiranje, prijavljivanje i istraživanje u svim slučajevima nasilja u obrazovnom sistemu u vrijeme održavanja odgojno-obrazovnog procesa u zgradi škole i njezinoj neposrednoj blizini; u vrijeme održavanja rekreativne nastave, ekskurzija, izleta i sličnih aktivnosti koje organizira škola.

Član 3.

Protokol sadrži:

1. općeprihvaćenu definiciju nasilja;
2. nivoa nasilja i odgojno-disciplinske intervencije;
3. uloge i odgovornosti, zaposlenika, učenika i roditelja;
4. postupanje škole u slučaju običnog vršnjačkog sukoba;
5. postupanje škole u slučaju nasilja među djecom;
6. postupanje škole u slučaju saznanja ili sumnje o nasilju u porodici;
7. postupanje škole u slučaju nasilja prema učenicima od odrasle osobe u školi (učitelja, roditelja, drugih zaposlenika škole, nepoznatih osoba);
8. postupanje škole u slučaju nasilnog ponašanja odrasle osobe nad odraslom osobom u školi;
9. postupanje škole u slučaju nasilja prema djelatnicima škole od strane učenika škole;
10. evidenciju škole o situacijama nasilja;
11. evidentni list o sukobima i nasilju u školi;
12. obrazac za opis događaja koji popunjava osoba koja je izazvala nasilje;
13. obrazac za školski izvještaj o nasilju.

1. OPĆEPRIHVAĆENA DEFINICIJA NASILJA

Član 4.

Nasiljem među djecom i mladima smatra se svako namjerno fizičko i psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka, učinjeno s ciljem povređivanja, a koje se zavisno od mjesta izvršenja, može razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i odražava neravnopravan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinca) i koje za posljedicu ima ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva žrtve.

Nasiljem se smatra neprimjereno, neetičko i nemoralno ponašanje prema djeci i mladima, kao i svi oblici zapuštanja i zlostavljanja kojima se (ne)svjesno i nasilno sprečava njihov zdrav razvoj i optimalno funkcioniranje.

Zapuštenim djetetom se smatra svako dijete koje ima manje od osamnaest godina i o kojemu se roditelji ili bilo koja druga odgovorna osoba ne brinu, uključujući brigu o odgoju i obrazovanju, njezi, prehrani, poticanju i ohrabrivanju, socijalnoj adaptaciji i emocionalnim potrebama, toleranciji ili bilo kojoj drugoj odgovornosti o dobrobiti djeteta.

Zlostavljanjem djece i mladih smatraju se svi agresivni i najčešće namjerni grubi postupci prema njima.

Nasiljem među djecom i mladima smatra se naročito:

- **namjerno uzrokovani fizički napad** u bilo kojem obliku, primjerice udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično, bez obzira na to da li je kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna povreda ili nije;
- **psihičko i emocionalno nasilje** prouzrokovano ponavljanim ili trajnim negativnim postupcima od jednog djeteta ili više djece. Negativni postupci su: ogovaranje, nazivanje pogrdnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz grupe kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje učestvovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika, oduzimanje stvari ili novaca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od djeteta ili mlađe osobe kojima se drugom djetetu namjerno nanosi fizička i duševna bol ili sramota;
- **ekonomsko nasilje** koje uključuje krađu i iznuđivanje novca;
- **kulturološko nasilje** koje podrazumijeva vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi;

- **seksualno nasilje podrazumijeva** svaki oblik verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, sa ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote djetetu ili mladima. Ono predstavlja najgoru vrstu demonstracije moći;
- **nasilje putem zloupotrebe informacijskih tehnologija** se odnosi na vrijeđanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, podsticanje na mržnju i nasilje, navođenje žrtve da iznosi osobne podatke, otkrivanje porodičnih prilika, snimanje i nedopušteno objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama. Ono što ga razlikuje od drugih vrsta nasilja je činjenica da djeca mogu biti izložena i tamo gdje su do sada bila potpuno sigurna i da ono može trajati 24 sata svakoga dana u sedmici i da nepoznati počinitelj kod djeteta stvara dodatni strah i nesigurnost.

Nasilje podrazumijeva šest definirajućih faktora:

- namjera da se drugom nanese šteta ili povreda;
- intenzitet i trajanje (ponavljanje nasilničkog ponašanja);
- moć nasilnika (nesrazmjer s obzirom na dob, snagu, brojčanu nadmoć);
- ranjivost i nemoć žrtve;
- manjak podrške;
- posljedice.

U svim slučajevima nasilja među djecom i nad djecom od strane odraslih, a koji su definirani navedenim faktorima, škola je dužna postupati u skladu s Protokolom.

Član 5.

Neophodno je razlikovati nasilje (zlostavljanje) među djecom i mladima od običnog sukoba vršnjaka. **Obični sukob vršnjaka** ima sljedeća obilježja:

1. nema elemenata navedenih za nasilništvo: radi se o sukobu vršnjaka koji oni ne rješavaju na miran nego na neki drugi način; ne postupaju jedan prema drugome s namjerom povređivanja ili nanošenja štete; nema nesrazmjera moći; nema težih posljedica za djecu u sukobu;
2. djeca ne insistiraju da mora biti po njihovom po svaku cijenu;
3. mogu dati razloge zašto su u sukobu;
4. izvine se ili prihvate rješenje u kojem nema pobjednika i poraženog;
5. slobodno pregovaraju da bi zadovoljili svoje potrebe;
6. mogu promijeniti temu i otići iz situacije u kojoj je došlo do sukoba.

2. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU OBIČNOG VRŠNJAČKOG SUKOB

Član 6.

U slučaju običnog vršnjačkog sukoba **svaki** zaposlenik škole je dužan:

- 1) odmah prekinuti sukob među djecom;
- 2) o sukobu obavijestiti razrednika, pedagoga ili direktora škole;
- 3) razrednik, pedagog ili direktor će obaviti razgovore sa sukobljenim učenicima;
- 4) dogovoriti će sa učenicima da se izvine jedan drugome, prihvate rješenje u kojem niko neće pobijediti, da jedan drugome nadoknade (eventualnu) štetu;
- 5) tražiti od učenika da popune odgovarajući obrazac o događaju;
- 6) u slučaju da učenik češće dolazi u takve sukobe s vršnjacima, razrednik i pedagog će pozvati roditelje u školu s ciljem prevladavanja takve situacije i pomoći učeniku;
- 7) prema potrebi učenik će biti uključen u dodatni rad (savjetodavni rad, pedagoška ili defektološka pomoć) u školi ili izvan škole u dogovoru sa roditeljima/starateljima;
- 8) ako učenik učestalo krši pravila, ne poštuje dogovore, ne prihvata nadoknadu štete drugome, škola će primijeniti odgovarajuće pedagoške mjere u skladu s Pravilnikom o pedagoškim mjerama;
- 9) u slučaju da sve prethodno navedene mjere ne dovedu do poboljšanja ponašanja učenika, i u slučaju nesaradnje roditelja, škola će postupiti po tački 3. ovog protokola.

3. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA MEĐU DJECOM

Član 7.

U slučaju nasilja među djecom **svi** zaposlenici škole su dužni:

- 1) odmah prekinuti nasilno ponašanje učenika i odvojiti učenike;
- 2) pružiti pomoć i podršku učeniku koji je doživio nasilje;
- 3) obavijestiti o događaju razrednika, pedagoga i direktora škole.

U slučaju prijave nasilja ili dojave o nasilju među djecom imenovane stručne osobe za koordiniranje aktivnosti u vezi sa problematikom nasilja, stručni saradnici i direktor škole dužni su:

- 1) odmah poduzeti mjere da se zaustavi i prekine aktuelno nasilno postupanje prema djetetu, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć i drugih zaposlenika škole ili po potrebi pozvati djelatnike policije;
- 2) ukoliko je dijete povrijeđeno u mjeri koja zahtijeva ljekarsku intervenciju ili pregled, pozvati službu hitne pomoći ili osigurati pratnju djeteta do hitne pomoći i sačekati ljekarsku preporuku o daljnjem postupanju i dolazak djetetovih roditelja/staratelja;
- 3) razgovarati s djetetom koje je počinilo nasilje, i tokom razgovora naročito obratiti pažnju iznosi li dijete neke okolnosti koje bi ukazivale da je žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja u porodici ili izvan nje, te u tom slučaju odmah obavijestiti centar za socijalni rad, a po potrebi ili sumnji na počinjene kažnjive radnje obavijestiti policiju;
- 4) razgovarati s djecom i odraslim osobama koje imaju saznanja o učinjenom nasilju i utvrditi sve okolnosti u vezi sa oblikom, intenzitetom, težinom i trajanjem nasilja;
- 5) o poduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama i svojim opažanjima sačiniti službene bilješke, kao i voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka, koje će se na zahtjev dostaviti drugim nadležnim tijelima, te o događaju obavijestiti Nastavničko vijeće škole.

Član 8.

U situaciji nasilja u školi u koju je uključeno dijete s posebnim potrebama, bilo kao žrtva ili nasilnik, obavezna je psihološka procjena stručne osobe/tima, nakon čega se postupa u skladu sa preporučenim mjerama.

4. NIVOI NASILJA I DISCIPLINSKE INTERVENCIJE

Razvrstavanje nasilja na nivoe ima za cilj osiguranje ujednačenog postupanja (intervencija) u situacijama nasilja kada su akteri učenici (učenik – učenik, učenik – zaposleni).

Isti oblici nasilja mogu se pojaviti na više nivoa, ali se razlikuju po intenzitetu, stepenu rizika, učestalosti, posljedicama i učesnicima.

[illegible]

Oblici nasilja DRUGOG nivoa i odgojni rad		
Umjereni nivo rizika		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
Fizičko nasilje: šamaranje, udaranje, gaženje, cijepanje odjeće, zatvaranje, pljuvanje, otimanje i uništavanje imovine, izmicanje stolice, čupanje za uši i kosu	Direktor Razrednik Stručni saradnik (pedagog)	Aktivnosti poduzima razrednik, u saradnji sa stručnim saradnikom (pedagog, psiholog, socijalni radnik) i direktorom, uz obavezno učešće roditelja, u smislu pojačanog odgojnog rada i uključivanje učenika u dodatne programe. Škole koje nemaju psihologa i socijalnog radnika u stručnom timu škole uspostavlja saradnju sa ovim stručnjacima iz drugih institucija, centra za socijalni rad, škola, nevladinih organizacija.
Psihičko nasilje: ucjenjivanje, prijetnje, nepravедно kažnjavanje, zabrana komuniciranja, isključivanje, manipuliranje emocijama		
Ekonomsko nasilje: krađa i iznuđivanje novca		
Kulturološko nasilje: vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi		
Socijalno nasilje: spletkarenje, uskraćivanje pažnje od grupe (ignoriranje), neuključivanje, neprihvatanje, manipuliranje ponašanjem, iskorištavanje		
Seksualno nasilje: seksualno dodirivanje, pokazivanje pornografskog materijala, pokazivanje intimnih dijelova tijela, svlačenje		Ukoliko pojačani odgojni rad nije djelotvoran, pokreće se odgojno-disciplinski postupak i izriče mjera, u skladu sa propisima. Samo u slučajevima seksualnog nasilja škola je dužna prijaviti policiji, nadležnom centru za socijalni rad i Ministarstvu obrazovanja.
Nasilje zloupotrebom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: neprimjereno oglašavanje, snimanje i slanje videozapisa, zloupotreba blogova, foruma i četovanje, snimanje pojedinca kamerom protiv njegove volje, snimanje nasilnih scena i distribuiranje snimaka i slika		

Oblici nasilja TREĆEG nivoa i odgojni rad		
Visok nivo rizika		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
Fizičko nasilje: tuča, davljenje, bacanje, prouzrokovanje opekotina i drugih povreda, uskraćivanje hrane i sna, izlaganje niskim temperaturama, napad oružjem	Direktor Razrednik Stručni tim Nadležni organi i službe	Aktivnost poduzima direktor sa stručnim timom (pedagog, psiholog, socijalni radnik), uz obavezno angažiranje roditelja i nadležnih organa, organizacija i službi (centar za socijalni rad, zdravstvena služba, policija i druge organizacije i službe).
Ekonomsko nasilje: krađa i iznuđivanje novca		
Kulturološko nasilje: vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi		
Psihičko nasilje: zastrašivanje, ucjenjivanje uz ozbiljnu prijetnju, iznuđivanje novca ili stvari, ograničavanje kretanja, navođenje na korištenje narkotičkih sredstava i psihoaktivnih supstanci, uključivanje u destruktivne grupe i organizacije		Škola je dužna ozbiljnije oblike zlostavljanja učenika prijaviti policiji, nadležnom centru za socijalni rad i Ministarstvu obrazovanja.
Socijalno nasilje: prijetnje, izolacija, maltretiranje pojedinca ili grupe od druge grupe, organiziranje zatvorenih grupa (klanova) koje ima za posljedicu povređivanje drugih		Na ovom nivou je obavezan odgojni rad koji je po intenzitetu primjeren potrebama učenika, kao i pokretanje odgojno-disciplinskog postupka i izricanje mjera u skladu sa zakonom.
Seksualno nasilje: zavođenje od punoljetne osobe, podvođenje, navođenje, iznuđivanje i prinuda na seksualni čin, silovanje, incest, zloupotrebom položaja.		Ako je za rad sa učenikom angažirana i druga ustanova ili služba, škola ostvaruje saradnju s njom i međusobno usklađuju aktivnosti.
Nasilje zloupotrebom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: snimanje nasilnih scena i distribuiranje snimaka, distribuiranje slika sa nedozvoljenim sadržajem, dječija pornografija		

5. ULOGE I ODGOVORNOSTI ZAPOSLENIKA I UČENIKA U SITUACIJAMA NASILJA

Član 9.

Dužnost **svih** zaposlenika škole:

1. odmah prekinuti nasilno ponašanje i odvojiti učenike, na način da stanu između učesnika u sukobu i spriječe međusobni kontakt očima. Od ostalih učenika zatražiti da se raziđu, koristeći pritom miran, ali odlučan ton;
2. pružiti pomoć povrijeđenom učeniku;
3. obavijestiti razrednika o događaju, a potom obavijestiti i stručnog saradnika škole (pedagoga) ili direktora.

Član 10.

Posebne dužnosti u sprečavanju i rješavanju situacija sa nasiljem proizlaze iz prava i obaveza koja određuje opis poslova određenog radnog mjesta.

DIREKTOR ŠKOLE

1. Odgovoran je za poštivanje zakonitosti u radu ustanove.
2. Informira zaposlene o pravilnicima, podzakonskim propisima (Pravila škole, Pravila o kućnom redu, Protokol...).
3. Sklapa protokole sa drugim institucijama.
4. Reagira u slučajevima nasilja (drugi i treći nivo).
5. Obavlja konsultativni razgovor sa relevantnom osobom koja je prijavila nasilje i prikuplja informacije o slučaju.
6. Razgovara sa osobom koja je evidentirana kao zlostavljač.
7. Poduzima odgovarajuće mjere u skladu sa Protokolom.
8. Razgovara sa roditeljima/starateljima o slučaju u cilju njihovog informiranja.
9. Evidentira slučaj nasilja (vodi evidenciju, dokumentaciju).
10. Obavještava druge institucije, ako je potrebno.
11. Obavezno učestvuje u proceduri kada je u pitanju nasilje nad učenikom od zaposlenih u školi i osoba izvan škole.
12. Prati efekte poduzetih mjera.
13. Podnosi godišnji izvještaj o realizaciji školskog akcionog plana školskom odboru i Ministarstvu obrazovanja.

ODJELJENSKI STARJEŠINA/RAZREDNIK

1. Zadužen je za vlastito upoznavanje i upoznavanje učenika i roditelja sa odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom.
2. Upoznaje učenike i roditelje sa pravilima prihvatljivog ponašanja u školi i izrađuje pravila na nivou odjeljenja sa učenicima.

3. Prati socijalnu atmosferu na nivou odjeljenja i ujedno prepoznaje postojanje eventualnog nasilja ili zlostavljanog ili zanemarenog učenika.
4. Vodi propisanu evidenciju o učenicima sa svim relevantnim podacima
5. Dežura po rasporedu, dostupan je učenicima i vodi knjigu evidencije (knjiga dežurstva).
6. U situaciji dešavanja nasilja postupa u skladu sa nivoom rizika i po propisanim koracima.
7. Razjašnjava okolnosti i analizira činjenice nastale situacije (razgovara sa žrtvom, nasilnikom i promatračima).
8. Procjenjuje nivo rizika.
9. Informira roditelje, razgovara sa roditeljima i održava saradnju sa njima.
10. Poduzima dodatne mjere, ukoliko situacija nalaže upućuje slučaj pedagogu, psihologu.
11. Informira direktora.
12. Komunicira sa relevantnim ustanovama, uz saglasnost rukovodioca.
13. Sarađuje sa stručnom službom škole.
14. Evidentira slučaj i vodi dokumentaciju o tome.
15. Prati efekte poduzetih mjera.

DEŽURNI NASTAVNIK

1. Zadužen je za vlastito upoznavanje sa odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom.
2. Dežura prema utvrđenom rasporedu.
3. Prati ponašanje učenika za vrijeme odmora, pri dolasku u školu i izlasku iz škole.
4. Uočava situacije nasilja i reagira odmah (nivo 1).
5. Evidentira situaciju nasilja u knjigu dežurstva.
6. Informira odjelenskog starješinu o situaciji nasilja.
7. Informira Školski koordinacioni tim, te direktora škole ukoliko to situacija nalaže (nivo 2).
8. Ostvaruje saradnju sa relevantnim osobama koje mogu pružiti zaštitu.
9. Prati efekte poduzetih mjera.

NASTAVNICI

1. Zaduženi su za vlastito upoznavanje sa odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom.
2. Prate i uočavaju situacije nasilja.
3. Prijavljuju situaciju nasilja u skladu sa Protokolom i procijenjenim nivoom rizika.
4. Prepoznaju slučaj zlostavljanja i zanemarivanja djeteta i poduzimaju korake u skladu sa tim.
5. Informiraju razrednika.
6. Konsultuju se sa kolegama, stručnom službom i direktorom.
7. Reagiraju odmah u situaciji nasilja.
8. Poduzimaju korake ukoliko situacija to nalaže.
9. Vode evidenciju o slučaju.
10. Učestvuju u praćenju poduzetih mjera.
11. Ostvaruju saradnju sa svim relevantnim osobama koje mogu pružiti zaštitu.

STRUČNI TIM (pedagog i/ili psiholog, socijalni radnik)

1. Sarađuje sa svim akterima u školi.
2. Sarađuje sa roditeljima i učenicima i na taj način ostvaruje uvid u porodične i socijalne prilike.
3. Vodi propisanu evidenciju o učenicima (posebno rizičnoj grupi).
4. Poduzima mjere prevencije.
5. Uočava i prijavljuje situacije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djeteta.
6. Reagira odmah u situaciji nasilja.
7. Procjenjuje nivo rizika i predlaže zaštitne mjere.
8. Prati efekte poduzetih mjera.
9. Pruža pomoć i podršku akterima nasilne situacije (žrtvi, nasilniku).
10. Razgovara sa žrtvom.
11. Razgovara sa nasilnikom.
12. Informira roditelje o situaciji nasilja.
13. Evidentira slučaj i vodi dokumentaciju o tome.
14. Organizira obuku za zaštitu učenika od nasilja i obuku mirnog rješavanja sukoba (učenika, zaposlenika, roditelja).
15. Sarađuje sa drugim institucijama.
16. Provodi istraživanja i piše izvještaje o ovoj temi.

UČENICI

1. Zaduženi su da se upoznaju sa odredbama Pravila škole, Pravilima o kućnom redu i Protokolom.
2. Uočavaju slučajeve nasilnog ponašanja i prijavljuju razredniku, dežurnom nastavniku ili stručnom saradniku (pedagogu).
3. Učestvuju u mjerama prevencije i zaštite.

SEKRETAR

1. Zadužen je za upoznavanje kolektiva sa svim relevantnim dokumentima i pomaže u njihovom tumačenju.
2. Upoznaje Vijeće roditelja, Vijeće učenika i Školski odbor sa pravilnicima i podzakonskim propisima o bezbjednosti učenika.
3. Uočava i prijavljuje nasilnu situaciju i informira razrednika i stručnu službu.
4. Reagira u situaciji nasilja (nivo 1).
5. Zajedno sa direktorom uspostavlja i održava saradnju sa lokalnim institucijama.

POMOĆNO I TEHNIČKO OSOBLJE

1. Dežura prema rasporedu.
2. Uočava nasilje i u kriznim situacijama odmah intervenira.
3. Informira dežurnog nastavnika.

ŠKOLSKI KOORDINACIONI TIM

1. Sastavlja školski akcioni plan za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.
2. Upoznaje kolektiv sa donijetim planom.
3. Izrađuje i prikuplja dokumentaciju o situacijama nasilja.
4. Kontinuirano evidentira i čuva dokumentaciju.
5. Vršiti procjenu nivoa rizika situacije nasilja.
6. Poduzima korake u skladu sa Protokolom o postupanju.
7. Poduzima odgovarajuće mjere prema učeniku koji trpi nasilje.
8. Informira roditelja/staratelja o situaciji nasilja.
9. Informira direktora škole.
10. Prati efekte poduzetih mjera i vrši njihovu evaluaciju.
11. Informira druge nadležne institucije.
12. Zajedno sa direktorom mogu poduzimati akcije sa nivoa 3.
13. Neodložna prijava zdravstvenom centru u hitnim slučajevima, kada je djetetu potrebna medicinska intervencija.
14. Neodložna prijava policiji u slučajevima kada je djetetu potrebna fizička zaštita ili kada postoji sumnja da je učinjeno krivično djelo.
15. Redovna prijava centru za socijalni rad u roku od naredna tri dana.
16. Podnosi godišnji izvještaj o realizaciji školskog akcionog plana Nastavničkom vijeću i Školskom odboru.

ŠKOLSKI ODBOR

1. Usvaja školski akcioni plan o prevenciji nasilja kao dio Godišnjeg programa rada škole.
2. Usvaja godišnji izvještaj Školskog koordinacionog tima i direktora o realizaciji školskog akcionog plana o prevenciji nasilja.
3. Prati provođenje disciplinskih mjera pokrenutih u slučaju nasilja nastavnika prema učeniku.

6. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA PREMA UČENICIMA OD ODRASLE OSOBE U ŠKOLI (NASTAVNIKA, RODITELJA, DRUGIH ZAPOSLENIKA ŠKOLE, NEPOZNATIH OSOBA)

OBLICI NASILJA I INTERVENCIJE

Oblici nasilja i intervencije		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Intervencije
Fizičko nasilje: svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja	Direktor Koordinacioni tim Školski odbor Nadležni organi i službe (policija, centar za socijalni rad, zdravstvene ustanove)	Mjere u skladu sa: – Statutom škole; – Pravilnikom o disciplinskim mjerama; – Rješenjem Prosvjetne inspekcije; – Etičkim kodeksom škole; – preporukom Školskog koordinacionog tima; – zakonskim propisima.
Psihičko nasilje: svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja		
Ekonomsko nasilje: krađa i iznuđivanje novca		
Kulturološko nasilje: vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi		
Socijalno nasilje: svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja		
Seksualno nasilje: svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja		
Nasilje zloupotrebom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: svi oblici prvog, drugog i trećeg nivoa nasilja		

Član 11.

U slučaju da postoji sumnja da je dijete žrtva zlostavljanja ili zanemarivanja od odrasle osobe koja nije zaposlena u školi, direktor škole podnosi prijavu nadležnoj instituciji:

- zdravstvenoj ustanovi (ukoliko je djetetu neophodna zdravstvena zaštita);
- Ministarstvu unutrašnjih poslova (ukoliko je djetetu potrebna fizička zaštita ili postoji sumnja da je izvršeno krivično djelo);
- Centru za socijalni rad.

Prijava sadrži podatke o djetetu i razloge upućivanja.

Prije podnošenja prijave potrebno je obavijestiti roditelje, osim ako postoji procjena da će time biti ugrožena bezbjednost djeteta.

Član 12.

Svaki zaposlenik u školi dužan je da direktoru prijavi nasilje od zaposlenih u školi prema djetetu.

U slučaju da rukovodstvo škole ima saznanje da je zaposlenik izvršio nasilje ili prijetnju prema učeniku škole, u roku od 48 sati potrebno je uraditi sljedeće:

1. razgovarati sa zaposlenikom u prisustvu članova Školskog koordinacionog tima, te ga upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja;
2. voditi službenu zabilješku o razgovoru, koja će se arhivirati u dosije tog zaposlenika;
3. pismeno obavijestiti roditelje/staratelje učenika o poduzetim mjerama;
4. na temelju procjene Školskog koordinacionog tima prema zaposleniku poduzeti odgovarajuće disciplinske mjere u skladu s Pravilnikom o disciplinskom postupku;
5. uputiti zaposlenika na stručni vanškolski tretman (psiholog, psihijatar i sl.);
6. po potrebi obavijestiti policiju;
7. ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili o nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenom bilješkom obavijestiti Ministarstvo obrazovanja.

Ukoliko je zbog slučaja nasilja nastavnika prema djetetu, na temelju procjene Školskog koordinacionog tima pokrenut disciplinski postupak, direktor škole dužan je nastavnika udaljiti sa rada do okončanja disciplinskog postupka.

Ako direktor ne udalji nastavnika, odluku o udaljenju dužan je donijeti Školski odbor.

Direktor škole je odgovoran za poštivanje zakonitosti rada škole i poduzimanje mjera u skladu sa važećim zakonima.

7. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU SAZNANJA ILI SUMNJE O NASILJU U PORODICI

Član 13.

Pedagoško-psihološka služba, u saradnji sa odjeljenskim starješinom ostvaruje uvid u porodične i socijalne prilike učenika. Kada se uoče promjene u ponašanju i učenju učenika i u slučaju konstatacije da ne postoji dovoljna briga i nadzor u porodici, škola je dužna obratiti centru za socijalni rad u cilju poduzimanja mjera radi pružanja pomoći učeniku.

Niko od zaposlenih u školi nije ovlašten da **provodi istragu ili dokazivanje** zlostavljanja i zanemarivanja u porodici, jer su to zadaci u nadležnosti drugih ustanova. Zadaci škole u slučaju postojanja sumnje iscrpljuju se podnošenjem prijave. Škola je dužna sarađivati s nadležnim centrom za socijalni rad i djelovati usklađeno u cilju dobrobiti učenika.

8. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA UČENIKA PREMA ZAPOSLENIKU ŠKOLE

Član 14.

U slučaju da je zaposlenik škole doživio nasilje ili prijetnju nasiljem od učenika škole, zaposlenik o tome treba obavijestiti direktora ili stručne saradnike, koji će:

1. razgovarati s učenikom u prisustvu razrednika i voditi službenu zabilješku o razgovoru;
2. odmah obavijestiti roditelje/staratelje učenika, te ih upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja;
3. prema učeniku poduzeti odgovarajuće odgojno-disciplinske mjere koje će donijeti Nastavničko vijeće u skladu sa Pravilnikom o pedagoškim mjerama;
4. uključiti učenika u stručni tretman u školi ili u dogovoru sa roditeljima/starateljima u ustanovi izvan škole;
5. po potrebi obavijestiti policiju;
6. ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili o nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenom bilješkom obavijestiti Ministarstvo obrazovanja.

Član 15.

(Pomoć svjedocima nasilja)

U slučaju da bilo kojem nasilnom sukobu (učenik – učenik, učenik – zaposlenik, zaposlenik – učenik ili zaposlenik – zaposlenik) u prostoru škole prisustvuju drugi učenici, a koji odbijaju svjedočiti, zbog straha da će ugroziti vlastitu sigurnost, škola je dužna osigurati anonimnost i zaštitu svjedoka.

U slučaju da bilo kojem nasilnom sukobu u prostoru škole prisustvuju drugi učenici, a nasilno ponašanje je neuobičajeno rijetkog oblika i intenziviteta, te može rezultirati traumatiziranjem svjedoka, direktor i/ili stručni saradnik su dužni osigurati stručnu pomoć učenicima koji su promatrali događaje nasilja. Dužni su savjetovati se s nadležnom i stručnom osobom koja ima iskustva u radu s traumatizovanim osobama o potrebi i načinu pružanja stručne pomoći svjedocima nasilja.

9. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILNOG PONAŠANJA ODRASLE OSOBE NAD ODRASLOM OSOBOM U ŠKOLI

Član 16.

U slučaju nasilnog ponašanja odrasle osobe (roditelja/staratelja učenika, nepoznate osobe, zaposlenika škole) prema drugoj odrasloj osobi u školi, te u slučaju da postoje informacije da odrasla osoba u prostor škole unosi oružje ili druge predmete koji mogu ugroziti sigurnost osoba i imovine u školi, zaposlenik škole koji ima tu informaciju ili je prisutan mora:

- odmah pokušati prekinuti nasilno ponašanje;
- odraslu osobu koja u prostor škole unosi oružje ili druge predmete koji mogu ugroziti sigurnost osoba i imovine, upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja i zatražiti od nje da odmah napusti prostor škole;
- ako u tome ne uspije, odmah obavijestiti direktora, stručnog saradnika ili drugog zaposlenika škole kako bi oni pokušali prekinuti nasilno ponašanje;
- direktor o događaju obavještava policiju.

ŠKOLSKI KOORDINACIONI TIM

Član 17.

Radi provođenja postupaka zaštite djece osniva se Školski koordinacioni tim. Članove tima rješenjem imenuje direktor škole, i to: po dva člana iz reda roditelja i iz reda zaposlenih, koji trebaju pokazivati visoku profesionalnost u radu, imati dobre komunikacijske sposobnosti i koji u svojoj osobnoj i profesionalnoj biografiji nemaju elemenata nasilnog ponašanja, kao i dva učenika koje predlaže Vijeće učenika. Mandat tima je četiri godine. Stalni članovi tima su: direktor, pedagog i psiholog škole.

Zadaci i plan rada Školskog koordinacionog tima sastavni su dio Godišnjeg programa rada škole.

Član 18.

U zavisnosti od složenosti situacije nasilja konsultacije se mogu obaviti i sa službama izvan škole:

- Centrom za socijalni rad;
- zdravstvenom ustanovom;
- Ministarstvom unutrašnjih poslova,
- Ministarstvom obrazovanja.

Prilikom konsultacija sa kolegama obavezno je poštivati princip povjerljivosti, kao i princip zaštite najboljeg interesa djeteta.

Član 19.

Nakon obavljanja konsultacija poduzimaju se sljedeće mjere:

- informiranje roditelja o nasilju ili osobe od povjerenja u slučajevima sumnje na nasilje u porodici;
- dogovor o zaštitnim mjerama prema djetetu;
- organiziranje posebnih programa osnaživanja djece za konstruktivno postupanje u situacijama nasilja;
- poduzimanje zakonskih mjera u skladu sa propisima koji reguliraju disciplinsku odgovornost učenika i zaposlenih.

MJERE PREVENCIJE

Član 20.

Radi sprečavanja svih vrsta nasilja nad djecom, škola je dužna primjenjivati mjere čiji su ciljevi:

- podizanje i njegovanje atmosfere prihvatanja, tolerancije i uvažavanja različitosti;
- uključivanje svih interesnih grupa (djeca, zaposleni u školi, roditelji, lokalna zajednica) u donošenje i razvijanje programa i plana prevencije;
- podizanje nivoa svijesti za prepoznavanje nasilja;
- definiranje postupaka za zaštitu od nasilja i reagiranja u situacijama nasilja;
- informiranje svih interesnih grupa o postupcima zaštite;
- unapređivanje kompetencija svih interesnih grupa za uočavanje i rješavanje problema nasilja.

Član 21.

Škola je obavezna tokom školske godine putem stručne službe i direktora organizirati radionice za učenike i seminare za roditelje i nastavnike o temi nasilje, postupci prilikom nasilnog ponašanja i mjere sprečavanja nasilja u školi i izvan škole.

Član 22.

Škola je dužna da svake godine u cilju mjera prevencije izradi školski akcioni plan kao sastavni dio Godišnjeg programa rada škole, a na temelju analize učestalosti slučajeva nasilja, zastupljenosti različitog oblika nasilja, broja povreda, sigurnosti školskog objekta i dvorišta i slično.

EVIDENCIJA ŠKOLE O SITUACIJAMA NASILJA

Član 23.

Zaposleni u školi (razredni starješina, stručna služba, direktor i Školski koordinacioni tim) imaju obavezu da vode evidenciju i pišu izvještaje o pojavama nasilja.

U cilju vođenja dokumentacije o pojavama nasilja koriste se tri obrasca:

- evidentni list o sukobima i nasilju u školi,
- obrazac za opis događaja i
- školski izvještaj o nasilju.

Dokumentacija o pojavama nasilja čuva se na sigurnom mjestu u stručnoj službi škole, kako bi se osigurala povjerljivost podataka.

Podaci u obrascima i izvještaju moraju biti zaštićeni od zloupotrebe bilo koje vrste.

Evidentni list

Škola vodi posebni evidentni list o sukobima i nasilju u školi.

Obrazac popunjava član Nastavničkog vijeća koji je bio prisutan ili obaviješten o nasilju neposredno nakon događaja.

Evidentni list je sastavni dio izvještaja škole o događaju.

Obrazac za opis događaja

Svaka osoba (učenik, nastavnik ili drugi zaposlenik škole) koja je učestvovala u činu nasilja popunjava neposredno nakon događaja obrazac za opis događaja i predaje ga razredniku, direktoru ili stručnom saradniku (u skladu sa nivoom ponašanja). Obrazac je dio izvještaja škole o događaju.

Školski izvještaj o nasilju

Školski izvještaj o nasilju je obrazac koji predstavlja zbirni prikaz o broju situacija nasilja, učesnicima, poduzetim pedagoškim mjerama i disciplinskim postupcima u toku školske godine.

Školski izvještaj o nasilju popunjava direktor škole na temelju evidentnih listova i obrazaca o događaju i dostavlja ga Ministarstvu obrazovanja.

ZAVRŠNE ODREDBE

Član 24.

Školski koordinacioni tim čuva obrasce o učinjenom nasilju ili sumnji da se nasilje dešava.

Svaki odjeljenski starješina ima obavezu da posjeduje kopiju popunjenih obrazaca, a original dostavlja pedagoškoj službi.

Član 25.

Za primjenu ovog protokola odgovoran je direktor škole.

Obaveza direktora je da najmanje dva puta godišnje podnese izvještaj Nastavničkom vijeću i Školskom odboru o evidentiranim situacijama nasilja u školi, poduzetim mjerama i njihovim efektima.

Član 26.

Protokol stupa na snagu datumom potpisivanja i biće objavljen u „Službenim novinama Srednjobosanskog kantona“.

Škola će objaviti Protokol na oglasnoj tabli škole u roku od osam dana od dana njegovog usvajanja.

Broj:

MINISTAR

Travnik,

Jozo Jurina, prof.

EVIDENCIJA ŠKOLE O SUKOBIMA I NASILJU U ŠKOLI

(popunjava osoba koja prijavljuje događaj)

- ŠKOLA

- DATUM

- UČESNICI U DOGAĐAJU

- MJESTO, VRIJEME I OPIS DOGAĐAJA

- PODUZETE MJERE

- OSOBA KOJA PRIJAVLJUJE DOGAĐAJ

Potpis

OBRAZAC ZA OPIS DOGAĐAJA

(popunjavaju učesnici u događaju)

- Škola

- Ime i prezime učesnika

- Razred

- Datum

- Vrijeme

- Opis događaja

- Šta mislim o uzrocima događaja

- Šta sam mogao/la učiniti drukčije

- Šta ću uraditi da popravim učinjeno

- Potpis učesnika u događaju

- Potpis stručne osobe

ŠKOLSKI IZVJEŠTAJ O NASILJU

(popunjava direktor škole)

- Škola _____
- Datum: _____
- Izvještajni period:
 - prvo polugodište
 - drugo polugodište
- Pojavni oblici nasilja (broj slučajeva)
 - fizičko nasilje _____
 - psihičko nasilje _____
 - socijalno nasilje _____
 - seksualno nasilje _____
 - nasilje zloupotrebom informacijskih i komunikacijskih tehnologija _____
- Učesnici
 - učenici _____
 - zaposlenici škole _____
 - odrasle osobe izvan škole _____
 - druge osobe _____
- Osobe koje su prijavile slučajeve nasilja
 - učenici _____
 - zaposlenici _____
 - roditelji _____
 - druge osobe _____

- **Poduzete mjere**

- **Efekti poduzetih mjera**

- **Prijedlozi (obavezno)**

Potpis

Neka obilježja sigurne i humane škole

- Pokazivanje razumijevanja i brige prema učenicima.
- Prepoznavanje problema, otvoreno raspravljanje o problemima sigurnosti i donošenje zajedničkih odluka (učitelja i učenika) o njihovom rješavanju.
- Omogućavanje učenicima da slobodno i bez straha izraze svoju zabrinutost o vlastitoj sigurnosti ili sigurnosti svojih vršnjaka.
- Osiguravanje fizičke i emocionalne sigurnosti u školi.
- Osiguravanje uvjeta potrebnih za emocionalno dobro osjećanje učenika.
- Rješavanje nesporazuma međusobnim razgovorom koristeći uljudne i pristojne riječi.
- Poštivanje različitosti.
- Ulijevanje osjećaja povjerenja i osjećaja sigurnosti u blizini nastavnika.
- Uspostavljanje pozitivne interakcije sa učenicima.
- Pokazivanje empatije prema učeniku.
- Pružanje učeniku različitih oblika podrške i pomoći.
- Razvijanje osjećaja pravde, unapređenje prava učenika i nastavnika.
- Razvijanje i unapređenje osjećaja učenikove slobode – mišljenja, stajališta i dr.
- Pomoć učeniku u nenasilnom izražavanju svojih emocija, potreba, problema.
- Pokazivanje tolerancije prema učenicima i kolegama.
- Podsticanje pozitivne komunikacije.
- Razvijanje međusobnog poštovanja i uvažavanja između učenika i učitelja.
- Izbjegavanje verbalnih konflikata između nastavnika i učenika, nastavnika i roditelja, te nastavnika međusobno.
- Izostanak fizičkih konflikata s učenicima, roditeljima i nastavnicima međusobno,
- Uspostavljanje optimalne i pozitivne saradnje s roditeljima,
- Razvijanje različitih oblika saradnje s lokalnom zajednicom i na drugim društvenim nivoima (kantoni, ministarstva, centari za socijalni rad, savjetovališta i dr.).

TRI KLJUČNE RIJEČI KOJE MOGU DA PROMIJENE ŠKOLSKU SREDINU NABOLJE

- **Pravila.**
 - Roditelji i zaposleni u školi moraju pokazati da sve drže pod kontrolom i da neće tolerisati da bilo koji učenik povređuje drugog učenika, fizički ili mentalno.

- **Prava.**
 - Svaki učenik ima pravo da ne bude povrijeđen i pravo da uči u bezbjednoj sredini.

- **Odgovornost.**
 - Učitelji i nastavnici moraju biti odgovorni za bolji nadzor i pažljivije nadgledanje. Ako odagnaju strah učenicima, moći će uspješnije obavljati svoje poslove. Učenici, također, moraju biti odgovorni za poštivanje prava drugih u razredu, kao i za sopstvena prava.

Literatura:

1. Konvencija o pravima djeteta
2. Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007. – 2010. („Službeni glasnik BiH“, broj 64/07)
3. Rezolucija o sprječavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima („Službene novine FBiH“, broj 10/08)
4. Strategija protiv maloljetničkog prijestupništva u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 14/08)
5. Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju („Službeni glasnik BiH“, broj 18/03)
6. Zakon o osnovnom školstvu („Službene novine KSB“, br. 11/01, 11/04, 17/04)
7. Zakon o srednjem školstvu („Službene novine KSB“, br. 11/01, 11/04, 17/04)
8. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijsku solidarnost. Zagreb. 2004.
9. Protokol o postupanju u slučajevima međuvršnjačkog nasilja. OŠ „Čapljina“. 2012.
10. Protokol o postupanju u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, „Službeni glasnik Republike Srpske“
11. Bin, L. Alan; Cerović, Irena. Učionica bez nasilništva. Kreativni centar. Beograd. 2004.
12. Konvencija o cyber kriminalu Vijeća Evrope. Budimpešta. 2001 (BiH potpisnica od 2006)
13. Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja Vijeća Evrope. 2010 (ratifikacija u toku).
14. Akcioni plan za djecu BiH 2010–2014.
15. Bilić, Vesna; Zloković, Jasminka. Fenomen maltretiranja djece. Naklada Ljevak, Zagreb. 2004.